

เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ และข้อเสนอแนะระหว่าง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังดำเนินอยู่ และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของผู้ปฏิบัติหน้าที่ใน 3 จังหวัดนี้ 2) เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่ และข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา ระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่นับถือศาสนาต่างกัน (อิสลามกับพุทธ) และ 3) เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงและความไม่สงบใน 3 จังหวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้ความสงบสุขกลับคืนสู่พื้นที่ 3 จังหวัด กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ 3 จังหวัด จาก 5 กลุ่มตัวอย่าง หลากหลายวิชาชีพ (เช่น ข้าราชการทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู ผู้นำศาสนาอิสลาม และลูกจ้างภาคเอกชน) จำนวนรวม 433 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ซึ่งคำถามสำคัญเป็นคำถามปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย การทดสอบค่าไค-สแควร์ (χ^2 -test) และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการศึกษาโดยสรุปมีดังนี้ คือ 1) ด้านความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบ กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดเชื่อว่าเรื่องความต้องการผลประโยชน์ส่วนตัว ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจของผู้มีอิทธิพล หรือผู้ก่อการ เป็นสาเหตุสำคัญ รองลงมา เชื่อว่าเรื่องของการขาดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างรัฐกับประชาชน เป็นสาเหตุสำคัญ 2) ด้านความคิดเห็นเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุด เสนอให้รัฐและประชาชนหันหน้าทำความเข้าใจกัน จริงใจ และร่วมมือกัน รองลงมา เสนอให้มีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยการนำผู้กระทำผิด ผู้ก่อเหตุความรุนแรงหรือผู้บงการฯ มาลงโทษให้ได้ และให้พัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและอย่างทั่วถึง 3) เมื่อเปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างพุทธกับมุสลิม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่ม

*อาจารย์ประจำ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ตัวอย่างมุสลิม เชื่อในเรื่องการไม่ได้รับความยุติธรรมจากภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมากกว่ากลุ่มตัวอย่างพุทธ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างพุทธเชื่อในเรื่องความต้องการผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ก่อการฯ หรือผู้บงการ เป็นสาเหตุสำคัญๆ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างมุสลิม 4) เมื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา ระหว่างกลุ่มตัวอย่างพุทธกับมุสลิม พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างพุทธเสนอในเรื่องให้เคร่งครัดในการดำเนินการทางกฎหมาย และจับกุมผู้กระทำความผิด ผู้ก่อความไม่สงบมาลงโทษให้ได้ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างมุสลิม ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมุสลิมเสนอในเรื่อง ให้ใช้คนในพื้นที่ในการดูแลและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่กันเอง มากกว่ากลุ่มตัวอย่างพุทธ ผู้ศึกษาอภิปรายผลการศึกษากว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องการอนุমানสาเหตุของพฤติกรรม/เหตุการณ์ เรื่องชนกลุ่มน้อย/ชนกลุ่มใหญ่ในสังคม ความเชื่อแบบเหมารวม ทศนคติที่ลำเอียงต่อกลุ่มคน การแบ่งแยกก็ดกัน ตลอดจนอิทธิพลของกลุ่มทางสังคมที่มีต่อความเชื่อของบุคคล ผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ โดยในระยะสั้นให้มุ่งเน้นด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนมุสลิมที่มีต่อรัฐ และในระยะยาวให้มุ่งเน้นที่การพัฒนาการศึกษาเพื่อปลูกฝังและสร้างทัศนคติ ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ให้รักประเทศไทย ภูมิใจในความเป็นคนไทย ใฝ่ศึกษาสายสามัญ อยากรทำงานที่บ้านเกิด และไม่นิยมใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ตลอดจนทำให้ประชาชนในพื้นที่ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เจริญและมีสันติสุขยิ่งขึ้นต่อไป

Abstract

The three objectives of study were 1) to investigate beliefs about important causes of the on-going violence and unrest situation in the three southern border provinces in Thailand and some suggestions by people working in the area on how to solve the problem; 2) to compare the beliefs on the important causes of violence and suggestions on how to solve the problem between Thai Buddhists and Thai Muslims; and 3) to make some recommendations for a short-term and long-term solution of the unrest problem in order to restore peace in the southernmost area. The data were collected from 433 people among five samples from different professional careers (i.e., military men, policemen, public health officers, teachers,

Islamic leaders, and employees in the private sector). The questionnaire for data collection contained mainly open-ended questions. Percentage, mean, Chi – Square test, and t-test were used for analyzing the data.

The findings can be summed up as follows: 1) The largest number of respondents believed that the most important cause was the desire for political and economic benefits of influential people or insurgent leaders, followed by lack of understanding between the government and local people. 2) Most respondents suggested that the government and the local people should try to understand each other and sincerely cooperate in solving the problem. Additionally, it was felt that laws must be strictly enforced and the offenders or insurgents must be arrested and punished. The local people must be widely given quality education. 3) When the beliefs about the causes of the violence were compared between Thai Buddhists and Thai Muslims, a significant difference was found. More Thai Muslims than Thai Buddhists believed that the violence came from the unfair practice of the government and the government officials. On the other hand, more Thai Buddhists than Thai Muslims believed that the most important cause was the desire for benefits by the insurgent leaders. 4) When the solutions suggested by Thai Buddhists and those by Thai Muslims were compared, a significant difference was found. That is, more Thai Buddhists than Thai Muslims suggested that the laws be strictly enforced and that the offenders be punished. But more Thai Muslims than Thai Buddhists suggested that the government let alone the local people solve local problems. In this paper the researcher discussed causal attribution, majority and minority groups in the society, stereotypes, prejudices, discrimination, and the influence of social groups on a person's belief. Some recommendations were made for solving the violence problem in the three southern border provinces. In the short run, it was recommended that the government change the Thai Muslims' attitude toward government, and in the long run, emphasis should be placed on educational development in order to form a positive attitude among the local Thai Muslim children and youth toward the nation, making them proud of being Thai nationals, wanting to receive formal education, to work in their communities, and not

to use violence to solve problems. The local people should be made to feel part of Thai society and to cooperate with the government in developing their provinces and in bringing peace and prosperity to the area.

ประชาชนคนไทยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส มีลักษณะเฉพาะคือ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งมลายู ไทย และจีน โดยประมาณร้อยละ 80 ของประชากร เป็นคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และภาษา มาช้านาน และถือได้ว่าเป็นชนส่วนใหญ่ของดินแดนนั้น (Majority group) แม้เมื่อเทียบในระดับประเทศ คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามถือเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority group) ในประเทศก็ตาม คนไทยในพื้นที่สามจังหวัดนี้ถึงแม้มีความแตกต่างกันทั้งทางชาติพันธุ์ และความเชื่อทางศาสนา แต่กลุ่มบุคคลเหล่านี้ก็สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในดินแดนแห่งนี้ได้อย่างสันติสุขได้ตลอดมา แม้จะมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นบ้าง ก็เป็นไปในลักษณะนาน ๆ ครั้งหรือเหตุการณ์ใหญ่รายปี อันเนื่องมาจากมีคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูบางคนที่ไม่พอใจภาครัฐ ได้แสดงออกตอบโต้และต่อต้านภาครัฐ จนกระทั่งภายหลังการเกิดเหตุการณ์การปล้นปืนที่ค่ายทหารในอำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 เหตุการณ์ความไม่สงบได้ทวีความรุนแรงขึ้นและได้กลายเป็นเหตุการณ์ความรุนแรงรายวันนับตั้งแต่นั้นมา เหตุการณ์ครั้งสำคัญถัดมาคือ เหตุการณ์ความรุนแรงพร้อมกันทั้ง 3 จังหวัดและเหตุการณ์ที่มีสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี ในวันที่ 28 เมษายน 2547 ตามมาด้วยเหตุการณ์ความรุนแรงที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ในวันที่ 25 ตุลาคม 2547 หลังจากนั้น ทหาร ครู และตำรวจ ก็เป็นเป้าหมายของการลอบสังหารอย่างโหดร้ายแทบทุกวัน รวมทั้ง ข้าราชการที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชน เช่น เจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ตลอดจนพระสงฆ์ และประชาชนผู้ประกอบสัมมาชีพ ซึ่งไม่เว้นแม้คนพิการ คนชรา สตรี และเด็ก ทั้งพุทธและมุสลิม เหตุการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบในสามจังหวัดได้ลุกลามไปถึง

จังหวัดสงขลาในบางอำเภอ ตลอดจนเข้าสู่พื้นที่ใจกลางอำเภอเมืองของทั้ง สามจังหวัด ซึ่งสร้างความหวาดกลัวให้แก่ผู้อยู่อาศัยและผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ดังกล่าว และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ตลอดจนความมั่นคงของประเทศ โดยประชาชนอยู่กันอย่าง ไม่ปกติสุข บนพื้นฐานของความไม่แน่นอน ไม่มั่นคง และไม่ปลอดภัย เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความรู้สึกเศร้าสลดใจ แก่ประชาชนคนไทยทั่วทุก สาราทศ ที่ได้รับรู้ข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบและความสูญเสียร้ายแล้ว ร้ายเล่า ต่างก็ปรารถนาที่จะให้ทางราชการสามารถแก้ไขปัญหาระดับชาตินี้ และ ยุติความรุนแรงความไม่สงบดังกล่าวลงให้ได้ในเร็ววันที่สุด แต่เป็นที่น่าเสียใจที่ เหตุการณ์ความรุนแรง ภายหลังวันที่ 4 มกราคม 2547 ได้ทำให้บรรยากาศ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และ ศาสนาได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก เกิดความระแวงไม่ไว้วางใจกัน โดยเฉพาะในปี 2547 ประชาชนหลายหมื่นคนตัดสินใจย้ายออกจากพื้นที่ (ปิยะ กิจถาวร, 2550) แม้บัดนี้วันเวลาผ่านไปมากกว่า 3 ปี เหตุการณ์ความ รุนแรงก็ยังคงเป็นเหตุการณ์ร้ายวันที่มิได้มีท่าทีว่าจะสงบได้เลย

ในรายงานการศึกษาของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ แห่งชาติ (2549) ได้ระบุถึงความรุนแรงของสถานการณ์หลังวันที่ 4 มกราคม 2547 ว่าเพียงช่วงระยะเวลา 1 ปี (2547 – 2548) มีเหตุการณ์ความรุนแรงใน สามจังหวัดเกิดขึ้นมากกว่า 3,500 ครั้ง และได้กล่าวถึงปมสาเหตุของ เหตุการณ์ความรุนแรง และความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามี หลากหลายด้าน โดยเมื่อพิจารณาในระดับบุคคล ผู้ก่อให้เกิดความรุนแรง มาจากกลุ่มบุคคลหลายกลุ่ม และมีจุดมุ่งหมายหลายเรื่อง ไม่ใช่เฉพาะเรื่อง ความต้องการแบ่งแยกดินแดนเท่านั้น สำหรับปมเหตุในระดับโครงสร้างนั้น คล้ายกับปัญหาของชนบทไทยที่อื่นคือ มีปัญหาความยากจน การต่อสู้แย่งชิง ทรัพยากรธรรมชาติ ความด้อยของคุณภาพการศึกษา ความบกพร่องใน กระบวนการยุติธรรม แต่ปมปัญหาที่ใช้อ้างกันมากและเป็นเอกลักษณ์ของ พื้นที่นี้คือ ความแตกต่างของศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา และความเข้าใจทาง

ประวัติศาสตร์ ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูบางกลุ่มที่มีความขัดแย้งกับภาครัฐมีความเชื่ออยู่เสมอว่า รัฐได้ปฏิบัติต่อพวกตนอย่างไม่ยุติธรรมและไม่เหมาะสม (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549) จึง ตอบโต้ภาครัฐด้วยการวางแผนและก่อความไม่สงบในรูปแบบต่างๆ ด้วย ความเชื่อผิด ๆ ว่าได้กระทำในสิ่งที่ดีต่อศาสนาและเชื้อชาติของตน

ความเชื่อของบุคคลทางจิตวิทยาสังคมถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล (Fishbein & Ajzen, 1975) โดยความเชื่อก็คือ ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือข้อเท็จจริง หรือความคิดเห็น ซึ่งมีเพื่อใช้อธิบายสิ่งต่างๆ (Baumeister & Bushman, 2007) นักทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมที่ได้จำแนกประเภทของความเชื่อไว้ ได้แก่ Rokeach (1980) ซึ่งได้แบ่งความเชื่อเป็น 4 ประเภท คือ 1) ความเชื่อเชิงบรรยายหรือความเชื่อเกี่ยวกับการมีอยู่เป็นอยู่ของสิ่งต่าง ๆ (Descriptive or existential belief) 2) ความเชื่อเชิงประเมิน (Evaluative belief) ซึ่งก็คือ ทัศนคติ (Attitude) 3) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำ สิ่งไม่ควรทำ (Prescriptive - proscriptive belief) ซึ่งก็คือความหมายของค่านิยม (Value) และ 4) ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ (Causal belief) ซึ่งหมายถึง ความเชื่อที่บุคคลมีว่า บางสิ่งบางอย่างเป็นสาเหตุให้เกิดบางสิ่งบางอย่าง (ธีระพร อูวรรณโณ, 2541: 370) ความเชื่อประเภทสุดท้ายนี้เป็นความสนใจของการศึกษานี้ ที่จะศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของเหตุการณ์ความไม่สงบความรุนแรงที่ยังดำเนินอยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับนักทฤษฎีอีก 2 ท่าน คือ Fishbein และ Ajzen (Fishbein & Ajzen, 1975) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อตามที่มาเป็น 3 ประเภทคือ 1) ความเชื่อที่เกิดจากประสบการณ์ตรง หรือจากประสาทสัมผัส (Descriptive belief) 2) ความเชื่อเกิดจากการได้รับข้อมูลข่าวสาร (Informational belief) และ 3) ความเชื่อที่เกิดจากการอนุมาน (Inferential belief) ซึ่งคนเรานอนุมานได้หลายวิธี เช่น ใช้เหตุผลแบบตรรกบท (Syllogistic reasoning) การอนุมานสาเหตุหรือการระบุสาเหตุการกระทำ (Attribution) การใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพส่วนตัว (Implicit personality theory) การใช้ภาพในความคิดหรือการเหมารว่า

เหมือนกันหมดหรือการเหมารวม (Stereotype) โดยการเหมารวมนี้เป็นความเชื่อของคนกลุ่มหนึ่งที่มีต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งว่า สมาชิกในอีกกลุ่มล้วนมีลักษณะบางอย่างที่ค่อนข้างถาวรอยู่เหมือนกันทุกคน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลที่มีอยู่ในคนกลุ่มนั้น (ธีระพร อุวรรณโณ, 2529: 3/7) และเป็นความเชื่อที่มีความลำเอียงไม่ยุติธรรม (Myers, 2005) ในบทความนี้ผู้ศึกษาสนใจที่จะเปรียบเทียบการอนุมานสาเหตุของเหตุการณ์ความรุนแรงระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมในพื้นที่ ตามทฤษฎีการอนุมานสาเหตุ (Attribution theory) โดย Heider (1958) ผู้บุกเบิกทฤษฎีนี้เป็นคนแรก ได้แบ่งลักษณะของการอนุมานสาเหตุของบุคคลเป็น 2 ประเภทคือ การระบุสาเหตุไปที่ปัจจัยภายในหรือลักษณะส่วนบุคคล (Internal or dispositional cause) ของผู้กระทำ (Actor) และการระบุสาเหตุไปที่ปัจจัยภายนอกหรือสถานการณ์ (External or situational cause) หรือคนอื่นซึ่งผู้กระทำมักควบคุมไม่ได้ จึงอาจไม่ได้รับผิดชอบเต็มที่กับผลการกระทำ

ในเหตุการณ์ความไม่สงบ มักจะมีการใช้ความรุนแรง (Violence) ซึ่งก็เป็นพฤติกรรมก้าวร้าว (Aggressive behavior) ชนิดที่ประสงค์ให้ผู้อื่นได้รับอันตรายบาดเจ็บสาหัส หรือถึงแก่ความตาย (Sears, et. al.,1991) เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงสร้างความเดือดร้อนอย่างมากให้กับชาวบ้าน และผู้ปฏิบัติงานหรือคนทำงานในพื้นที่ทั้งต่อวิถีชีวิตประจำวันที่บ้านและความยากลำบากในการประกอบอาชีพนอกบ้าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่โดยเฉพาะข้าราชการทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมโดยทั่วไปมีการศึกษาระดับสูงกว่าชาวบ้าน คนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่สามจังหวัดนี้หรือจังหวัดใกล้เคียง เกิดและเติบโตในพื้นที่ที่มีหลากหลาย ชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม จึงได้รับรู้ เรียนรู้ และเข้าใจในประวัติ ความ เป็นมาของปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จากประสบการณ์ตรงในการอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และทางอ้อมจากคำบอกเล่าของผู้อาวุโส ตลอดจนข่าวสาร ข้อมูลที่เผยแพร่ภายในชุมชน นอกจากอิทธิพลของครอบครัวและสถานศึกษาแล้ว ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ยังได้รับอิทธิพลจากการเป็นสมาชิกกลุ่มทางศาสนา

และกลุ่มชาติพันธุ์ในการถ่ายทอดความเชื่อทางศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิตที่พึงปรารถนาของกลุ่มตน ตลอดจน ได้มีประสบการณ์ของการเป็นชนกลุ่มน้อย หรือชนกลุ่มใหญ่ในสังคม อิทธิพลทางสังคมเหล่านี้น่าจะมีผลต่อการตีความการรับรู้ และความเชื่อ เกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบในพื้นที่ทั้งสาเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหา และความเชื่อดังกล่าวของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ก็น่าจะมีผลต่อ พฤติกรรมในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเพื่อนำความสงบสู่ดินแดนนี้ในที่สุด ด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของ เหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรง และข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหา ของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ โดยเปรียบเทียบความเชื่อและความคิดเห็น เสนอแนะระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังคงดำเนินอยู่ และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่สามจังหวัด 2) เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่ และข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาฯ ระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่นับถือศาสนา ต่างกัน (อิสลามกับพุทธ) และ 3) เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความ รุนแรงและความไม่สงบของสามจังหวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อให้ ความสงบสุขกลับคืนสู่พื้นที่สามจังหวัด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ ความไม่สงบในพื้นที่นี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 433 คน จาก 5 กลุ่ม ในปี พ.ศ. 2548 –

2549 ดังนี้คือ 1) ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย-ลพบุรี จังหวัดนครราชสีมา ทั้งจากภาคเอกชน (72 คน) และภาครัฐ (21 คน) รวมจำนวน 93 คน (2548) 2) ข้าราชการทหารสังกัดหน่วยทหารราบที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 52 คน (2548) 3) ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี จำนวน 100 คน (2548) 4) ข้าราชการตำรวจ ได้แก่ ตำรวจตระเวนชายแดน (60 คน) และตำรวจสันติบาล (42 คน) ที่ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในพื้นที่ชายแดนไทย – มาเลเซียและสามจังหวัดนี้ รวมจำนวน 102 คน (2549) และ 5) ข้าราชการในจังหวัดยะลา ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข (64 คน) และครู (22 คน) รวม 86 คน (2549)

ลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม มีดังนี้คือกลุ่มตัวอย่างที่ 1 ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย-ลพบุรี จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 93 คน เป็นผู้ประกอบอาชีพในภาคเอกชน 72 คน และภาครัฐ 21 คน กลุ่มตัวอย่างนี้ร้อยละ 51.6 เป็นหญิง อายุเฉลี่ยคือ 31.7 ปี และร้อยละ 45.2 นับถือศาสนาอิสลาม กรณีกลุ่มภาคเอกชน ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 61.1 เป็นชาย อายุเฉลี่ยคือ 31.2 ปี และร้อยละ 48.6 นับถือศาสนาอิสลาม กรณีกลุ่มข้าราชการ ร้อยละ 95.2 เป็นหญิง อายุเฉลี่ยคือ 33.1 ปี และร้อยละ 33.3 นับถือศาสนาอิสลาม

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ข้าราชการทหาร ที่ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 52 คน มีอายุตั้งแต่ 19 - 55 ปี อายุเฉลี่ยคือ 38.4 ปี อายุราชการโดยเฉลี่ยคือ 15.6 ปี ร้อยละ 82.7 นับถือศาสนาพุทธ รายได้โดยเฉลี่ย 12,326.92 บาทต่อเดือน

กลุ่มตัวอย่างที่ 3 ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี มีอายุตั้งแต่ 19 - 76 ปี อายุเฉลี่ยคือ 47.3 ปี ร้อยละ 88.0 สมรสแล้ว ระดับการศึกษาในทางศาสนาส่วนใหญ่ร้อยละ 44.0 เรียนจบจากโรงเรียนปอเนาะหรือการศึกษานอกระบบ รองลงมาร้อยละ 19.0 จบชั้น 10 (ชานา) ร้อยละ 16.0 จบชั้น 7 (มุดา) ร้อยละ 14.0 จบชั้น 4 (อับตี) ฯลฯ ระดับการศึกษาสายสามัญ ร้อยละ 39.0 จบไม่เกินระดับประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 34.0 จบระดับมัธยมต้น

และร้อยละ 21.0 จบชั้นระดับมัธยมปลาย ด้านตำแหน่งทางศาสนา ร้อยละ 35.0 เป็นนิหามัม ร้อยละ 37.0 เป็นคอเต็บ และร้อยละ 28.0 เป็นบิหลัน สำหรับรายได้ ร้อยละ 82.0 มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาทต่อเดือน

กลุ่มตัวอย่างที่ 4 ข้าราชการตำรวจ ประกอบด้วย 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ 1) กลุ่มตำรวจตระเวนชายแดนปฏิบัติหน้าที่งานชุดเฝ้าตรวจชายแดนไทย-มาเลเซีย ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 60 คน มีอายุโดยเฉลี่ย 38.9 ปี ร้อยละ 90.0 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 78.3 สมรสแล้ว โดยมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 17,763.33 บาทต่อเดือน และ 2) กลุ่มตำรวจสันติบาลที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแลสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 42 คน อายุโดยเฉลี่ยคือ 42.4 ปี ร้อยละ 71.4 นับถือศาสนาพุทธ มีอายุราชการโดยเฉลี่ย 18.5 ปี โดยมีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 21,761.90 บาทต่อเดือน

กลุ่มตัวอย่างที่ 5 ข้าราชการสาธารณสุขและครูในจังหวัดยะลา จำนวน 86 คน กรณีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีจำนวน 64 คน โดยร้อยละ 68.8 เป็นหญิง อายุโดยเฉลี่ยคือ 35.8 ปี ร้อยละ 60.9 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 75.0 สมรสแล้ว มีอายุราชการโดยเฉลี่ย 13.1 ปี และร้อยละ 61.0 มีตำแหน่งอยู่ในระดับซี 5 ถึงซี 6 กรณีข้าราชการครู มีจำนวน 22 คน โดยร้อยละ 59.1 เป็นหญิง อายุโดยเฉลี่ยคือ 36.3 ปี จำนวนร้อยละ 68.2 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 72.7 สมรสแล้ว มีอายุราชการโดยเฉลี่ย 10.3 ปี และร้อยละ 45.4 มีตำแหน่งอยู่ในระดับซี 3 ถึงซี 4

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ คำถามข้อมูลด้านภูมิหลังของผู้ตอบ และคำถามที่เป็นความสนใจของการศึกษานี้ คือคำถามปลายเปิด 2 ข้อสำคัญคือ 1) ข้อคำถามให้ผู้ตอบระบุความคิดความเชื่อส่วนตัวเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของสถานการณ์หรือเหตุการณ์ความรุนแรง ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ที่กำลังดำเนินอยู่ และ 2) ข้อคำถามให้ผู้ตอบระบุข้อเสนอนะ การแก้ปัญหาความรุนแรงความไม่สงบในพื้นที่เพื่อให้ได้ความสงบสุขกลับคืน มาสู่พื้นที่ 3 จังหวัด

สำหรับในกรณีข้อมูลในปี 2548 จากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม มีข้อคำถาม เกี่ยวกับความรู้สึกของผู้ตอบต่อสถานการณ์ความไม่สงบเพิ่มอีก 5 ข้อ ได้แก่ การ ประเมินตนเองของผู้ตอบใน 4 เรื่องคือ 1) ระดับผลกระทบของสถานการณ์ความ ไม่สงบในพื้นที่ๆ ว่ามีผลหรือไม่เพียงใดต่อชีวิตประจำวันของผู้ตอบ พร้อมให้ ระบุว่าเพราะเหตุใดด้วย 2) ระดับความรู้สึกหวาดกลัวภัยจากเหตุการณ์ความไม่ สงบในขณะนั้น 3) ระดับความสุขในชีวิตโดยทั่วไปก่อนหน้าจะเกิดเหตุการณ์ ความไม่สงบ (4 มกราคม 2547) และ 4) ระดับความสุขในชีวิตภายหลังเกิด เหตุการณ์ความไม่สงบฯ จนถึงในขณะนั้น คำถามข้อ 1 – 4 นี้มีลักษณะเป็นมาตร ประเมินค่าด้วยตนเองเพียงข้อเดียว (Single - item self rating scale) มี 4 ระดับ ได้แก่ มีความสุขมาก มีความสุขปานกลาง มีความสุขเล็กน้อย และไม่มี ความสุขเลย และข้อ 5 เป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบคาดการณ์ว่าเหตุการณ์ความไม่ สงบฯ นี้ จะยืดเยื้อไปอีกนานเพียงไร ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มแรก ดำเนินการในช่วง เดือนเมษายน - พฤษภาคม 2548 สำหรับข้อมูลใน 2 กลุ่มหลัง ดำเนินการใน เดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2549 ในภาคสนาม ใช้วิธีแจกแบบสอบถาม โดยตรงให้กับกลุ่มตัวอย่างและรับแบบสอบถามกลับคืนเอง ในการเก็บข้อมูล เพื่อการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้รับความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากนักศึกษา ปริญญาโท ภาคพิเศษศูนย์ภาคใต้ จังหวัดยะลา คณะพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม ในรุ่นที่ 8 – 9 และ 11 จำนวน 7 คน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ของ กลุ่มตัวอย่าง และได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่ม ใน การตอบคำถามของการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลคำตอบจากคำถามปลายเปิดที่สำคัญ 2 ข้อ คือ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรง/ไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2) ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรง/ไม่สงบ เพื่อนำเสนอกลับสู่พื้นที่ๆ ผู้ศึกษาได้จัดกลุ่มคำตอบด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดตอบมา ได้เป็น 9 ประเด็น / กลุ่ม ดังนี้คือ

1. ความต้องการในผลประโยชน์ต่าง ๆ ของบุคคล ผู้ก่อเหตุ ผู้บังคับการ หรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ได้แก่ ผลประโยชน์ทางด้านการเมือง ความต้องการอำนาจ ความต้องการเป็นใหญ่ ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจหรือตัวเงิน (ได้แก่ งบประมาณ การประกอบอาชีพผิดกฎหมายต่าง ๆ เช่น การค้าของเถื่อน ยาเสพติด และการพนัน) ความโลภ การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพล ฯลฯ

2. ตัวข้าราชการไม่ดี ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐเอาไรต์เอาเปรียบประชาชน ทำตัวเป็นนาย สร้างเงื่อนไขกับชาวบ้าน ตำรวจไม่ดี รังแก ข่มเหง คนมุสลิม ขอบยึดเยียดข้อหา ซ่อมให้รับสารภาพ เรียกเงิน ฯลฯ

3. ผู้นำประเทศเป็นปัญหา ได้แก่ ดื้อ ไม่ฟังผู้อื่น ปากไว ปากไม่ดี ยั่วโทสะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง ฯลฯ

4. การบริหาร การดำเนินการด้านศึกษาของรัฐในพื้นที่ 3 จังหวัดฯ นี้ เป็นปัญหา ได้แก่ รัฐทอดทิ้ง ทำให้คุณภาพการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดฯ ด้อย ไม่ทัดเทียมกับส่วนอื่นของประเทศ คนมีระดับการศึกษาต่ำ มีคนไม่รู้หนังสือมาก ไม่มีความเสมอภาคทางการศึกษา เยาวชนไม่ได้รับการศึกษา สายสามัญอย่างทั่วถึง ฯลฯ

5. การบริหาร การดำเนินการด้านเศรษฐกิจของรัฐในพื้นที่ 3 จังหวัด เป็นปัญหา ได้แก่ รัฐไม่ส่งเสริมด้านอาชีพ มีเยาวชนว่างงานมาก ชาวบ้านยากจน ไม่มีที่ทำกิน ฯลฯ

6. การไม่ได้รับความยุติธรรมจากรัฐ ได้แก่ รัฐมีอคติกับคนมุสลิม รัฐมีการปฏิบัติต่อประชาชนอย่างไม่เสมอภาค มีการอุ้มขังโดยไม่สอบสวนก่อน มีการทำร้ายคนบริสุทธิ์ ประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากภาครัฐ ฯลฯ

7. การขาดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างรัฐกับประชาชน ได้แก่ การไม่เข้าใจกัน การเข้าใจผิดต่อกัน การขาดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ความไม่เข้าใจในวัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ความไม่ไว้วางใจ แคลงใจกัน ไม่มีความจริงใจต่อกัน ฯลฯ

8. ความต้องการแบ่งแยกดินแดน ได้แก่ เรื่องเชื้อชาติ และศาสนาที่แตกต่างกันจึงต้องการแบ่งแยก ฯลฯ

9. การหลงผิด ได้แก่ ผู้ก่อการหรือเยาวชนถูกสอน ถูกชักจูงโดยง่าย ให้เชื่อผิด ๆ คำสอนทางศาสนาถูกบิดเบือน และผู้ก่อการไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิต ฯลฯ

สำหรับคำตอบจากคำถามปลายเปิดด้านข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคาความรุนแรงความไม่สงบ เพื่อให้สันติสุขกลับคืนสู่พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากที่กลุ่มตัวอย่างเสนอมา ผู้ศึกษาจัดเป็นกลุ่มประเด็นคำตอบได้เป็น 9 ประเด็น /กลุ่ม ดังนี้คือ

1. ให้ปฏิบัติตามกฎหมายแก่ผู้กระทำผิด ได้แก่ จับกุมคนร้าย / โจร/ ผู้ก่อการร้าย/ผู้บงการจ้างวานให้ได้ ต้องลงโทษผู้กระทำความผิด ควรต้องจัดการเด็ดขาดกับหัวหน้าขบวนการ / การปราบโจรไม่ควรจับและปล่อย ฯลฯ

2. ย้ายทหารออกจากพื้นที่สามจังหวัด ได้แก่ ยกเลิกกฎอัยการศึก / ให้รัฐถอนกำลังทหารออก ให้กลับคืน พตท. 43 เหมือนเดิม ยุบตำรวจชุดตระเวนชายแดน ฯลฯ

3. ควรแก้ไขระบบราชการให้มีประสิทธิภาพและจัดการกับข้าราชการ / ตำรวจที่ไม่ดี ได้แก่ ให้ชุดทหาร และตำรวจสามัคคีกัน ร่วมมือและประสานงานกัน ทำงานไม่ซ้ำซ้อนและช่วยกันป้องกันเหตุไม่สงบ ให้มีเจ้าหน้าที่รัฐและตำรวจดี ๆ ให้มาก ๆ ให้ย้ายข้าราชการที่ไม่ดีออกจากพื้นที่ ฯลฯ

4. ให้รัฐปกครองหรือปฏิบัติแบบยุดิธรรม / เสมอภาคกับชาวมุสลิม ได้แก่ ไม่เลือกปฏิบัติหรือมีอคติอย่างเหมารวม การจับกุมต้องมีหลักฐาน เลิกการปฏิบัติแบบอุมฆ่า ให้ความยุติธรรมแก่ชาวบ้านอย่างเสมอหน้า ฯลฯ

5. รัฐกับประชาชนควรหันหน้าเข้าหากัน ทุกฝ่ายจริงจังต่อกัน ได้แก่ ให้เจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติตามพระราชดำรัสของในหลวงที่ให้เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เลิกคิดระแวงกัน ร่วมมือกัน วิเคราะห์ถึงสาเหตุให้ถูกต้อง ควรใส่ใจปัญหา ประชาชนมากขึ้น ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรมของ ชาวบ้าน ช่วยสังเกตคนแปลกหน้า พุทธและมุสลิมร่วมมือกัน ฯลฯ

6. ควรพัฒนาให้ทั่วถึงในด้านการศึกษา ได้แก่ พัฒนาคุณภาพ การศึกษาของภูมิภาคนี้ ให้ทัดเทียมภูมิภาคอื่น สนับสนุนด้านการศึกษาแก่ เยาวชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการศึกษาสายสามัญ ให้โอกาสในการศึกษา มากขึ้น ใช้ระบบการศึกษาช่วยป้องกันแก้ไขในเรื่องเยาวชนหลงผิด ฯลฯ

7. ควรพัฒนาให้ทั่วถึงในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การสร้างงาน อาชีพ ที่มั่นคง ให้ทุกคนมีงานทำ ส่งเสริมงานและรายได้ให้แก่เยาวชน เพื่อตั้ง เยาวชนเป็นคนของรัฐ ฯลฯ

8. ใช้คนในพื้นที่เป็นเจ้าหน้าที่ให้มาก ให้คนในพื้นที่ปกครองตนเอง ได้แก่ ให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐมากขึ้น ให้คนในพื้นที่ แก้ปัญหาดูแลตนเอง ไม่ควรให้คนที่อื่นมาแก้ปัญหา ใช้หลักศาสนาอิสลามใน การแก้ปัญหา ปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ ฯลฯ

9. เปลี่ยนรัฐบาล / นายกฯ ลาออก / เปลี่ยนนายก

สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ เพื่อการเปรียบเทียบ คำตอบของกลุ่มต่างๆ ได้แก่ การคำนวณร้อยละ ค่าเฉลี่ย การทดสอบค่าไค- สแควร์ (Chi - square test, χ^2 - test) และการทดสอบค่าที (t - test)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 5 กลุ่ม จากหลากหลายหน้าที่ เช่น ผู้นำศาสนาอิสลาม ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครู และผู้ปฏิบัติงานในภาคเอกชน รวม 433 คน โดยสรุปมีดังนี้คือ

1. ประเด็นที่สนใจศึกษา 2 ด้านคือ ด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังดำเนินอยู่ และด้านข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สันติสุขกลับคืนสู่ดินแดนแห่งนี้ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ทั้งสิ้น 5 กลุ่ม อันได้แก่ 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส 2) กลุ่มทหารราบที่ดูแลพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) กลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี 4) กลุ่มตำรวจ (ตระเวนชายแดนและสันติบาล) ที่รับผิดชอบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนฯ และ 5) กลุ่มข้าราชการ (สาธารณสุขและครู) ในจังหวัดยะลา

1.1 ในประเด็นแรก ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบฯ ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม (ยกเว้นกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม) มีความสอดคล้องตรงกัน คือ เรื่องที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม เชื่อว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดของเหตุการณ์ความไม่สงบโดยตอบกันมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ เรื่องความต้องการผลประโยชน์ต่าง ๆ ของบุคคล ผู้มีอิทธิพล ผู้ก่อการหรือผู้บงการ ตลอดจนความต้องการอำนาจ ความต้องการเป็นใหญ่ของนักการเมืองฯลฯ (ร้อยละ 46.2 ของกลุ่มคนทำงานใน อ.สุไหงโก-ลก ร้อยละ 48.8 ของกลุ่มทหาร ร้อยละ 36.3 ของกลุ่มตำรวจ และร้อยละ 34.9 ของกลุ่มสาธารณสุข – ครู)

ประเด็นความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุฯ ที่กลุ่มตัวอย่างตอบกันมากเป็นอันดับที่สองและมีความสอดคล้องกันตรงกันใน 3 กลุ่ม (ร้อยละ 20.4 ของกลุ่มคนทำงานในอำเภอสุไหงโก-ลก ร้อยละ 25.5 ของกลุ่มตำรวจ และร้อยละ 26.7 ของกลุ่มสาธารณสุข และครู) คือ เรื่องการขาดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่าง

ภาครัฐกับประชาชน ซึ่งรวมถึงการที่ภาครัฐไม่เข้าใจในวัฒนธรรมวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ฯ (ยกเว้นในกลุ่มทหาร คำตอบสาเหตุสำคัญที่มากเป็นอันดับที่สอง คือ เรื่องความต้องการแบ่งแยกดินแดน) ส่วนสาเหตุสำคัญฯ อันดับที่สามที่สอดคล้องตรงกันในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม คือ เรื่องการบริหารจัดการด้านการศึกษาของรัฐทำได้ไม่ดีหรือเป็นปัญหา ได้แก่ รัฐบาลปล่อยให้ประชาชนและเยาวชนมีการศึกษา (สายสามัญ) ระดับต่ำ มีคนไม่รู้หนังสือจำนวนมาก คุณภาพการศึกษาต่ำโดยไม่ทัดเทียมคนในภูมิภาคอื่น (ร้อยละ 8.6 ของกลุ่มทำงานในสุโขทัย-ลก ร้อยละ 13.5 ของกลุ่มทหาร ร้อยละ 13.7 ของกลุ่มตำรวจ และร้อยละ 12.8 ของกลุ่มสาธารณสุข-ครู) สำหรับกลุ่มทหารเรื่องตอบมากเป็นอันดับที่สามยังมีอีกหนึ่งเรื่อง (ร้อยละ 13.5 เท่ากัน) คือ เรื่องการขาดความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างรัฐกับประชาชน

สำหรับในกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรง ความไม่สงบ เรื่องที่ตอบกันมากที่สุดเป็นอันดับที่หนึ่ง คือ เรื่องการขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐและประชาชน (ร้อยละ 25.0) รองลงมาอันดับสองคือเรื่องเจ้าหน้าที่ของรัฐมีพฤติกรรมที่ไม่ดี ข่มเหงรังแก ไม่เป็นธรรมต่อประชาชนมุสลิม (ร้อยละ 22.0) และอันดับที่สามคือเรื่องความต้องการในผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้มีอิทธิพล ผู้ก่อการฯ (ร้อยละ 20.0) ฯลฯ (ตารางที่ 1)

1.2 ในประเด็นที่สองด้านข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงและความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ทั้ง 4 กลุ่ม คิดเห็นตรงกัน (ยกเว้นกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม) คือ การเสนอให้ภาครัฐกับประชาชนควรหันหน้าเข้าหากันหรือร่วมมือกัน ทุกฝ่ายควรจริงจังต่อกัน เลิกระแวงกัน หรือทางราชการควรทำความเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ คอยใส่ใจในปัญหาของประชาชนให้มากขึ้น ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ให้ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั้นเอง โดยเสนอกันมากเป็นอันดับที่หนึ่ง (ร้อยละ 46.2 ของกลุ่มคนทำงานในอำเภอสุโขทัย-ลก ร้อยละ 40.4 ของกลุ่มทหาร ร้อยละ 32.4 ของกลุ่มตำรวจ และร้อยละ 43.0 ของกลุ่มสาธารณสุข – ครู)

ตารางที่ 1 ความถี่และเปอร์เซ็นต์ของคำตอบด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์
ความไม่สงบของกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม จำแนกตามศาสนา

กลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มสังคม	ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบ									รวม
		ผลประโยชน์	ชรก.ไม่ดี	ผู้นำเป็นปัญหา	การบริหารการศึกษาไม่ดี	การบริหารเศรษฐกิจไม่ดี	รัฐไม่ยุติธรรม	ขาดความเข้าใจกัน	ต้องการแบ่งแยก	เยาวชนหลงผิด	
ภาคเอกชนและข้าราชการในสุโขทัย	อิสลาม	15 (35.7%)	3 (7.1%)	1 (2.4%)	2 (4.8%)	-	4 (9.5%)	14 (33.3%)	1 (2.4%)	2 (4.8%)	42 (100%)
	พุทธ	28 (54.9%)	2 (3.9%)	1 (2.0%)	6 (11.8%)	-	1 (2.0%)	5 (9.8%)	6 (11.8%)	2 (3.9%)	51 (100%)
	รวม	43 (46.2%)	5 (5.4%)	2 (2.2%)	8 (8.6%)	-	5 (5.4%)	19 (20.4%)	7 (7.5%)	4 (4.3%)	93 (100%)
ทหาร	อิสลาม	-	1 (11.1%)	1 (11.1%)	3 (33.3%)	-	-	3 (33.3%)	1 (11.1%)	-	9 (100%)
	พุทธ	21 (48.8%)	1 (2.3%)	1 (2.3%)	4 (9.3%)	-	3 (7.0%)	4 (9.3%)	9 (20.9%)	-	43 (100%)
	รวม	21 (48.8%)	2 (3.8%)	2 (3.8%)	7 (13.5%)	-	3 (5.8%)	7 (13.5%)	10 (19.2%)	-	52 (100%)
ผู้นำศาสนาอิสลาม	กศ.ต่ำ	6 (15.4%)	11 (28.2%)	1 (2.6%)	1 (2.6%)	1 (2.6%)	11 (28.2%)	6 (15.4%)	1 (2.6%)	1 (2.6%)	39 (100%)
	สูง	14 (20.0%)	11 (18.0%)	-	4 (6.6%)	3 (4.9%)	8 (13.1%)	19 (31.0%)	1 (1.6%)	1 (1.6%)	61 (100%)
	รวม	20 (20.0%)	22 (22.0%)	1 (1.0%)	5 (5.0%)	4 (4.0%)	19 (19.0%)	25 (25.0%)	2 (2.0%)	2 (2.0%)	100 (100%)
ตำรวจตระเวนชายแดนและสันติบาล	อิสลาม	8 (44.4%)	2 (11.1%)	-	-	-	1 (5.6%)	6 (33.3%)	1 (5.6%)	-	18 (100%)
	พุทธ	29 (34.5%)	7 (8.3%)	-	14 (16.7%)	1 (1.2%)	-	20 (23.8%)	9 (10.7%)	4 (4.8%)	84 (100%)
	รวม	37 (36.3%)	9 (8.8%)	-	14 (13.7%)	1 (1.0%)	1 (1.0%)	26 (25.5%)	10 (9.8%)	4 (4.8%)	102 (100%)
สาธารณสุขและครู (ยะลา)	อิสลาม	7 (21.9%)	1 (3.1%)	2 (6.3%)	4 (12.5%)	1 (3.1%)	3 (9.4%)	12 (37.5%)	1 (3.1%)	1 (3.1%)	32 (100%)
	พุทธ	23 (42.6%)	-	2 (3.7%)	7 (13.0%)	-	1 (1.9%)	11 (20.4%)	6 (11.1%)	4 (7.4%)	54 (100%)
	รวม	30 (34.9%)	1 (1.2%)	4 (4.7%)	11 (12.8%)	1 (1.2%)	4 (4.7%)	23 (26.7%)	7 (8.1%)	5 (5.8%)	86 (100%)

กรณีกลุ่มตัวอย่างในปี 2548 ข้อเสนอแนะที่เสนอกันมากเป็นอันดับที่สองของทั้ง 2 กลุ่ม (ร้อยละ 17.8 ของกลุ่มผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย และร้อยละ 36.5 ของกลุ่มทหาร) คือ การเสนอแนะให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายต่อผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด ให้ดำเนินการจับกุมผู้ก่อเหตุมาลงโทษให้ได้ ไม่ควรจับและปล่อย สำหรับข้อเสนอแนะที่มากเป็นอันดับที่สาม กลุ่มผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย (ร้อยละ 8.6) เสนอให้ย้ายทหารออกจากพื้นที่ ส่วนกลุ่มทหาร (ร้อยละ 13.5) เสนอให้รัฐพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีและทั่วถึง

กรณีกลุ่มตัวอย่างในปี 2549 ข้อเสนอแนะที่มากเป็นอันดับสองของทั้ง 2 กลุ่ม (ร้อยละ 28.4 ของกลุ่มข้าราชการตำรวจในพื้นที่ และร้อยละ 20.9 ของกลุ่มข้าราชการสาธารณสุขและครูในจังหวัดยะลา) คือ การเสนอให้ภาครัฐพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาสายสามัญแก่เยาวชนในพื้นที่ให้ทั่วถึง ควรสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ประชาชนให้มีความทัดเทียมกับคนในภูมิภาคอื่น และควรใช้การศึกษาในการแก้ไขปัญหาเยาวชนถูกชักจูงให้หลงผิดต่าง ๆ สำหรับประเด็นข้อเสนอแนะที่มากเป็นอันดับที่สามของทั้ง 2 กลุ่ม (ร้อยละ 23.5 ของกลุ่มตำรวจและ ร้อยละ 14.4 ของกลุ่มสาธารณสุขและครู) คือการเสนอให้ทางราชการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดกับผู้ก่อเหตุ/ ผู้บงการ และเอาคนผิดมาลงโทษให้ได้

กรณีกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามมีความคิดเห็นเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ในลักษณะที่เฉพาะ ต่างกับกลุ่มอื่น กล่าวคือ ผู้นำศาสนาอิสลามเสนอให้ใช้คนในพื้นที่ดูแล แก้ปัญหากันเอง มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 26.0) รองลงมาคือ การหันหน้าเข้าหากันโดยให้รัฐเข้าใจและจริงใจต่อประชาชน รัฐและข้าราชการควรยึดปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ให้ใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” (ร้อยละ 17.0) ลำดับที่สามคือ ให้รัฐปฏิบัติต่อประชาชนมุสลิมอย่างยุติธรรมไม่เหมารวม (ร้อยละ 16.0) และให้รัฐลงโทษข้าราชการที่ไม่ดี อดคิดต่อคนไทยมุสลิมในพื้นที่ (ร้อยละ 16.0 เท่ากัน) ลำดับถัดมาคือให้ย้ายทหารออกจากพื้นที่ 3 จังหวัด (ร้อยละ 11.0) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความถี่และเปอร์เซ็นต์ของคำตอบด้านข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ ของ
กลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม จำแนกตามศาสนา

กลุ่ม ตัว อย่าง	กลุ่ม สังคม	ข้อเสนอแนะ								
		ปฏิบัติตาม กฎหมาย	ย้าย ทหาร ออก	จัดการกับ ขรก. ไม่ดี	ปฏิบัติต่อ ปชช. อย่าง ยุติธรรม	รัฐ & ปชช. หันหน้า เข้าหากัน	พัฒนา การ ศึกษาให้ ทั่วถึง	พัฒนา เศรษฐกิจ /อาชีพ	ให้คนใน พื้นที่ ดูแล กันเอง	เปลี่ยน รัฐบาล/ นายก
ภาค เอกชน และข้าราชการใน สุโขทัย - ลพบุรี	อิสลาม	3 (7.1%)	6 (14.3%)	-	3 (7.1%)	18 (42.9%)	2 (4.8%)	2 (4.8%)	5 (11.9%)	3 (7.1)
	พุทธ	13 (25.5%)	2 (3.9%)	2 (3.9%)	1 (2.0%)	25 (49.0%)	2 (3.9%)	3 (5.9%)	1 (2.0%)	2 (2.9%)
	รวม	16 (17.2%)	8 (8.6%)	2 (2.2%)	4 (4.3%)	43 (46.2%)	4 (4.3%)	5 (5.4%)	6 (6.5%)	5 (5.4%)
ทหาร	อิสลาม	2 (22.2%)	1 (11.1%)	-	-	5 (55.6%)	-	-	-	1 (11.1%)
	พุทธ	17 (39.5%)	-	-	2 (4.7%)	16 (37.2%)	7 (16.3%)	-	-	1 (2.3%)
	รวม	19 (36.5%)	1 (1.9%)	-	2 (3.8%)	21 (40.4%)	7 (13.5%)	-	-	2 (3.8%)
ผู้นำศาสนา อิสลาม	กศ. ต่ำ	2 (5.1%)	4 (10.3%)	8 (20.5%)	10 (25.6%)	4 (10.3%)	1 (2.6%)	2 (5.1%)	7 (17.9%)	1 (2.6%)
	สูง	2 (3.3%)	7 (11.5%)	8 (13.1%)	6 (9.8%)	13 (21.3%)	3 (4.9%)	2 (3.3%)	19 (31.1%)	1 (1.6%)
	รวม	4 (4.0%)	11 (11.0%)	16 (16.0%)	16 (16.0%)	17 (17.0%)	4 (4.0%)	4 (4.0%)	26 (26.0%)	2 (2.0%)
ตำรวจ ตระเวน ชายแดน และ สันติบาล	อิสลาม	1 (5.6%)	-	-	-	8 (44.4%)	4 (22.2%)	-	5 (27.8%)	-
	พุทธ	23 (27.4%)	1 (1.2%)	-	3 (3.6%)	25 (29.8%)	25 (29.8%)	1 (1.2%)	6 (7.1%)	-
	รวม	24 (23.5%)	1 (1.0%)	-	3 (2.9%)	33 (32.4%)	29 (28.4%)	1 (1.0%)	11 (10.8%)	-
สาธารณ สุข และ ครู	อิสลาม	-	1 (3.1%)	-	5 (15.6%)	16 (50.0%)	7 (21.9%)	1 (3.1%)	2 (6.3%)	-
	พุทธ	15 (27.8%)	2 (3.7%)	2 (3.7%)	2 (3.7%)	21 (38.9%)	11 (20.4%)	-	-	1 (1.9%)
	รวม	15 (17.4%)	3 (3.5%)	2 (2.3%)	7 (8.1%)	37 (43.0%)	18 (20.9%)	1 (1.4%)	2 (2.3%)	1 (1.2%)

2. การเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญและความคิดเห็นด้านข้อเสนอแนะที่สำคัญในการแก้ไขปัญหา ระหว่างผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่นับถือศาสนาต่างกันคือ ระหว่างผู้นับถือศาสนาอิสลามกับผู้นับถือศาสนาพุทธ โดยมีการจัดกลุ่มคำตอบใหม่ ด้วยการยุบรวมให้เหลือกลุ่มลง เพื่อให้การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยวิธีการทางสถิติ (χ^2 - test) สามารถทำได้ ผลการศึกษา มีดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบประเด็นความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธกับชาวมุสลิมพบว่า ประเด็นความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญขึ้นอยู่กับหรือมีความสัมพันธ์กับศาสนาของผู้ตอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม (ยกเว้น กลุ่มตำรวจ) นั่นคือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธ และชาวมุสลิม มีความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบในประเด็นที่แตกต่างกัน โดยผู้ตอบชาวมุสลิมทั้ง 3 กลุ่ม จำนวนร้อยละที่มากกว่าชาวพุทธ เชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรง / ไม่สงบ ในประเด็นที่ว่าชาวมุสลิมไม่ได้รับความยุติธรรม (ความเสมอภาคและความเป็นธรรม) จากภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนการบริหารงานของภาครัฐ ผิดพลาด และขาดความเข้าใจประชาชนในพื้นที่ ในขณะที่ผู้ตอบชาวพุทธ จำนวนร้อยละที่มากกว่าชาวมุสลิมเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ในประเด็นเรื่องความต้องการในผลประโยชน์ต่าง ๆ ของบุคคล ผู้บงการ/ผู้ก่อการ/นักการเมือง หรือผู้มีอิทธิพลทั้งผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและอำนาจ ตลอดจนความต้องการแบ่งแยกดินแดน (ตารางที่ 3, 4, 5 และ 6)

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบ ของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย-โก-ลกจังหวัดนครราชสีมาระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	คนในอำเภอสุโขทัย-โก-ลกเชื่อในสาเหตุสำคัญของความไม่สงบ			รวม
	ผลประโยชน์ส่วนตัว / ต้องการเป็นใหญ่-ดินแดน	ความไม่ยุติธรรมจากรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	การบริหารงานของรัฐผิดพลาด / ความไม่เข้าใจกัน	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	
อิสลาม	18 (42.9)	8 (19.2)	16 (38.1)	42 (100.0)
พุทธ	36 (70.6)	4 (7.8)	11 (21.6)	51 (100.0)
รวม	54 (58.1)	12 (12.9)	27 (29.0)	93 (100.0)

$$\chi^2 = 7.458, df = 2, p = .024$$

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบ ของทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัดภาคใต้ ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ทหารเชื่อในสาเหตุสำคัญของความไม่สงบ		รวม
	ผลประโยชน์ส่วนตัว / ต้องการเป็นใหญ่-ดินแดน	ความไม่เข้าใจกันรัฐ/เจ้าหน้าที่รัฐที่บริหารงานต่าง ๆ ไม่ดี / ไม่ยุติธรรม	
	คน (%)	คน (%)	
อิสลาม	4 (44.4)	5 (56.6)	9 (100.0)
พุทธ	34 (79.1)	9 (20.9)	43 (100.0)
รวม	38 (73.1)	14 (26.9)	52 (100.0)

$$\chi^2 = 4.535, df = 1, p = .033$$

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบ ของตำรวจตระเวนชายแดนและสันติบาลที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัด ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ตำรวจเชื่อในสาเหตุสำคัญของความไม่สงบ			รวม
	ผลประโยชน์ส่วนตัว / ต้องการเป็นใหญ่-ดินแดน	ความไม่ยุติธรรมจากรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	การบริหารงานของรัฐผิดพลาด/ความไม่เข้าใจกัน	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	
อิสลาม	9 (50.0)	3 (16.7)	6 (33.3)	18 (100.0)
พุทธ	42 (50.0)	7 (8.3)	35 (41.7)	84 (100.0)
รวม	51 (50.0)	10 (9.8)	41 (40.2)	102 (100.0)

$$\chi^2 = 1.306, df = 2, p = .520$$

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบ ของข้าราชการสาธารณสุข และครูในจังหวัดยะลา

ศาสนา	ข้าราชการในจังหวัดยะลาเชื่อในสาเหตุสำคัญความไม่สงบ			รวม
	ผลประโยชน์ส่วนตัว	ความไม่ยุติธรรม	การบริหารงาน	
	/ ต้องการเป็นใหญ่- ดินแดน	จากรัฐและ เจ้าหน้าที่ของรัฐ	ของรัฐผิดพลาด / ความไม่เข้าใจกัน	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	9 (28.1)	6 (18.8)	17 (53.1)	32 (100.0)
พุทธ	33 (61.1)	3 (5.6)	18 (33.3)	54 (100.0)
รวม	42 (48.8)	9 (10.5)	35 (40.7)	86 (100.0)

$$\chi^2 = 9.753, df = 2, p = .008$$

2.2 การเปรียบเทียบการอนุมานสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธกับชาวมุสลิม เมื่อพิจารณาความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุว่าเป็นการอนุมานสาเหตุหรือเป็นการระบุสาเหตุพฤติกรรม (attribution) ตามทฤษฎีการอนุมานสาเหตุ (Attribution theory) ของ Heider (1958) โดยถือว่าผู้ตอบเป็นผู้สังเกตการณ์ (Observer) ผู้ศึกษาสามารถแบ่งประเด็นคำตอบด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบเป็น 2 ประเภทตามทฤษฎีฯ คือ 1) การระบุสาเหตุไปที่ปัจจัยภายในหรือลักษณะส่วนบุคคล (Internal / dispositional attribution) ของผู้กระทำ (Actor) พฤติกรรมความรุนแรง/ก่อความไม่สงบ ในที่นี้ได้แก่ ประเด็นเรื่องความต้องการผลประโยชน์ต่าง ๆ ของบุคคล ผู้ก่อการฯ หรือผู้มีอิทธิพล ความโลภ รวมทั้งเรื่องความต้องการแบ่งแยกดินแดนของผู้ก่อการฯ และเรื่องการหลงผิดของเยาวชนเนื่องจากถูกชักจูงโดยง่าย และ 2) การระบุสาเหตุไปที่ปัจจัยภายนอกตัวผู้กระทำ อันได้แก่สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม และบุคคลอื่น (External / situational attribution) ในที่นี้คือ ประเด็นอื่นๆ ที่ไม่ใช่ลักษณะส่วนบุคคลของผู้กระทำ ได้แก่ การบริหารงานของรัฐไม่ดี เป็นปัญหาในเรื่องต่างๆ เช่น การให้ความยุติธรรม การจัดการการศึกษา ความเข้าใจใกล้ชิดกับประชาชน ฯลฯ ผลการเปรียบเทียบประเภทของ

การอนุมานสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงฯ ระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ชาวพุทธ กับชาวมุสลิม จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 4 กลุ่ม พบว่า ใน 3 กลุ่ม (ยกเว้นกลุ่มตำรวจ) การอนุมานสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรง มีความสัมพันธ์หรือขึ้นอยู่กับศาสนาของผู้ตอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่เป็นชาวพุทธ ส่วนมากอนุมานสาเหตุเหตุการณ์ความรุนแรงความไม่สงบไปที่ปัจจัยภายในหรือลักษณะส่วนบุคคลของผู้ก่อเหตุ (Dispositional cause) โดยร้อยละ 70.6 ของกลุ่มตัวอย่างชาวพุทธ ในกลุ่มผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย-ลก ร้อยละ 69.7 ในกลุ่มทหาร และร้อยละ 61.1 ในกลุ่มข้าราชการสาธารณสุข - ครู ระบุสาเหตุของเหตุการณ์ความไม่สงบไปที่ลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างชาวมุสลิม ส่วนมากอนุมานสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงไปที่ปัจจัยภายนอก หรือสถานการณ์ หรือคนอื่น (Situational cause) ในที่นี้คือภาครัฐและคนของรัฐ โดยร้อยละ 57.1 ของกลุ่มตัวอย่างชาวมุสลิม ในกลุ่มอำเภอสุโขทัย-ลก ร้อยละ 88.9 ในกลุ่มทหาร และร้อยละ 71.9 ในกลุ่มข้าราชการสาธารณสุข - ครู ระบุสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบไปที่ภาครัฐที่ดำเนินการหรือบริหารงานไม่ดีเป็นปัญหาในด้านต่าง ๆ (ตารางที่ 7, 8, 9 และ 10)

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบประเภทของการอนุมานสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ประเภทของการอนุมานสาเหตุ		รวม	
	ปัจจัยภายใน คน (%)	ปัจจัยภายนอก คน (%)	คน	(%)
อิสลาม	18 (42.9)	24 (57.1)	42	(100.0)
พุทธ	36 (70.6)	15 (29.4)	51	(100.0)
รวม	54 (58.1)	39 (40.9)	93	(100.0)

$$\chi^2 = 7.279, df = 1, p < .010$$

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบประเภทของการอนุমানสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบของทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ประเภทของการอนุমানสาเหตุ		รวม
	ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	1 (11.1)	8 (88.9)	9 (100.0)
พุทธ	30 (69.7)	13 (30.3)	43 (100.0)
รวม	31 (59.6)	21 (40.4)	52 (100.0)

$$\chi^2 = 7.940, df = 1, p < .005$$

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบประเภทของการอนุমানสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบของตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ประเภทของการอนุমানสาเหตุ		รวม
	ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	9 (50.0)	9 (50.0)	18 (100.0)
พุทธ	42 (50.0)	42 (50.0)	84 (100.0)
รวม	51 (50.0)	51 (50.0)	102 (100.0)

$$\chi^2 = 0.000, df = 1, p = 1.000$$

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบประเภทของการอนุমানสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบของข้าราชการสาธารณสุข- ครูในจังหวัดยะลา ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ประเภทของการอนุমানสาเหตุ		รวม
	ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	9 (28.1)	23 (71.9)	32 (100.0)
พุทธ	33 (61.1)	21 (38.9)	54 (100.0)
รวม	42 (48.8)	44 (51.2)	86 (100.0)

$$\chi^2 = 8.748, df = 1, p < .005$$

2.3 สำหรับการเปรียบเทียบประเด็นของข้อเสนอแนะต่อการแก้ไข ปัญหาความรุนแรง / ไม่สงบ ฯ ระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่นับถือศาสนาอิสลามกับ ศาสนาพุทธ พบว่า ในกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม (ยกเว้นกลุ่มทหาร) ประเด็น ของการเสนอแนะมีความสัมพันธ์หรือขึ้นอยู่กับศาสนาของผู้ตอบอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ผู้ตอบพุทธกับมุสลิม ให้ข้อเสนอแนะที่แตกต่างกัน โดยชาวพุทธ จำนวนร้อยละที่มากกว่าชาวมุสลิม อย่างเด่นชัดเสนอให้ใช้มาตรการทางกฎหมายและจัดการอย่างเด็ดขาดกับ ผู้กระทำผิด ในขณะที่ผู้ตอบมุสลิมเสนอเรื่องดังกล่าวน้อยกว่ามาก และในกลุ่ม ข้าราชการสาธารณสุขและครูในจังหวัดยะลา ผู้ตอบชาวมุสลิมไม่ได้เสนอเรื่อง นี้เลย นอกจากนี้ข้อเสนอในประเด็นให้ใช้คนในพื้นที่ให้มากขึ้นหรือให้คนใน พื้นที่แก้ไขปัญหา ปกครอง ดูแลกันเอง ผู้ตอบมุสลิมเป็นผู้เสนอมากกว่าผู้ตอบ พุทธอย่างเด่นชัด และในกลุ่มข้าราชการสาธารณสุข-ครู จังหวัดยะลา ผู้ตอบ พุทธไม่ได้เสนอเรื่องนี้เลย (ตารางที่ 2, 11, 12, 13, และ 14)

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบฯ ของผู้ประกอบอาชีพใน อำเภอสุโขทัย-ลกจังหวัดนราธิวาส ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	คนในอำเภอสุโขทัย-ลกเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบฯ			รวม	
	จัดการตาม	หันหน้าเข้าหากัน	เปลี่ยนการบริหารของรัฐ/		
	กฎหมายอย่าง	ระหว่างรัฐและ	ย้ายทหารออก/		
	เคร่งครัด	ประชาชน	ให้คนในพื้นที่ดูแลกันเอง	คน	(%)
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน	(%)
อิสลาม	3 (7.1)	18 (42.9)	21 (50.0)	42	(100.0)
พุทธ	13 (25.5)	25 (49.0)	13 (25.5)	51	(100.0)
รวม	16 (17.2)	43 (43.2)	34 (36.6)	93	(100.0)

$$\chi^2 = 8.480, df = 2, p = .014$$

ตารางที่ 12 เปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ของทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัดภาคใต้ ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ทหารเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ		รวม
	หันหน้าเข้าหากัน	จับคนร้ายมาลงโทษ /	
	ระหว่างรัฐและประชาชน	พัฒนาการศึกษา / เปลี่ยนนายก	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	5 (55.6)	4 (44.4)	9 (100.0)
พุทธ	16 (37.2)	27 (62.8)	43 (100.0)
รวม	21 (40.4)	31 (59.6)	52 (100.0)

$$\chi^2 = 1.040, df = 1, p = .308$$

ตารางที่ 13 เปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ ของตำรวจตระเวนชายแดนและสันติบาลที่ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัด ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ศาสนา	ตำรวจเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ		รวม
	หันหน้าเข้าหากัน / พัฒนา	ให้คนในพื้นที่ปกครอง	
	การศึกษา / ปฏิบัติตามกฎหมาย / ยุติธรรม /	กันเอง	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	13 (72.2)	5 (27.8)	18 (100.0)
พุทธ	77 (91.7)	7 (8.3)	84 (100.0)
รวม	90 (88.2)	12 (11.8)	102 (100.0)

$$\chi^2 = 5.399, df = 1, p = .020$$

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ของข้าราชการ สาธารณสุข และครูในจังหวัดยะลา

ศาสนา	ข้าราชการในจังหวัดยะลาเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ			รวม
	จัดการตาม	หันหน้าเข้าหากัน	พัฒนาการศึกษา / รัฐให้	
	กฎหมายอย่าง เคร่งครัด	ระหว่างรัฐและ ประชาชน	ความยุติธรรม / ให้คน ในพื้นที่ดูแลกันเอง	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
อิสลาม	-	16 (50.0)	16 (50.0)	32 (100.0)
พุทธ	15 (27.8)	21 (38.9)	18 (33.3)	54 (100.0)
รวม	15 (17.5)	37 (43.0)	34 (39.5)	86 (100.0)

$$\chi^2 = 10.877, df = 2, p = .004$$

2.4 ในกรณีของกลุ่มตัวอย่างผู้นำศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ผู้ศึกษาสนใจเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญ และข้อเสนอแนะของผู้นำศาสนา ที่มีระดับการศึกษาสายสามัญต่างกัน คือ ระหว่างผู้ที่มีการศึกษาสายสามัญอยู่ในระดับต่ำ (ไม่เกินการศึกษาภาคบังคับคือ ประถมศึกษาปีที่ 6) กับระดับสูง (สูงกว่าประถมศึกษา ปีที่ 6) พบว่า ประเด็นคำตอบสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของผู้ตอบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งใน 2 กรณีคือ ในเรื่องความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบฯ และเรื่องความคิดเห็นเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ โดยพบว่าในกรณีแรก ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีการศึกษาสายสามัญในระดับต่ำ เชื่อว่าสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบฯ สืบเนื่องมาจากความไม่ยุติธรรมที่ได้รับจากรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ มากกว่าผู้นำศาสนาอิสลามที่มีการศึกษาระดับสูง และผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงเชื่อมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับต่ำ ว่ารัฐบาลบริหารงานผิดพลาด ทั้งเรื่องการไม่ทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ การบริหารจัดการด้านการศึกษา และการดูแลด้านเศรษฐกิจ (ตารางที่ 15) สำหรับกรณีข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ ผู้นำศาสนาอิสลามที่มีการศึกษาระดับต่ำ เสนอในเรื่องการให้ความเป็นธรรมในสังคม

โดยให้ภาครัฐปฏิบัติต่อประชาชนมุสลิม อย่างยุติธรรม ไม่เหมารวม ไม่อคติ ตลอดจนให้จัดการกับข้าราชการที่ไม่ดี และให้จัดการลงโทษกับคนที่ทำผิด ตามกฎหมาย มากกว่า ผู้นำศาสนาที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่า ในขณะที่ผู้ตอบที่มีการศึกษาสูงเสนอให้ใช้คนในพื้นที่ปกครอง ดูแลกันเอง และให้รัฐกับประชาชนทำความเข้าใจซึ่งกันและกันหรือให้หันหน้าเข้าหากัน จริงใจ และร่วมมือกันมากกว่า ผู้ตอบที่มีการศึกษาระดับต่ำ (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบความเชื่อในสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ของผู้นำศาสนาในจังหวัดปัตตานี ระหว่างผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน

ระดับการศึกษา	ผู้นำศาสนาเชื่อในสาเหตุสำคัญความไม่สงบฯ			
	ผลประโยชน์ส่วนตัว / ต้องการเป็นใหญ่-ดินแดน	ความไม่ยุติธรรมจากรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	การบริหารงานของรัฐผิดพลาด / ความไม่เข้าใจกัน	รวม
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	คน (%)
ต่ำ	8 (20.5)	23 (59.0)	8 (20.5)	39 (100.0)
สูง	16 (26.2)	19 (31.1)	26 (42.6)	61 (100.0)
รวม	24 (24.0)	42 (42.0)	34 (34.0)	100 (100.0)

$$\chi^2 = 8.131, df = 2, p = .017$$

ตารางที่ 16 เปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ ของผู้นำศาสนาในจังหวัดปัตตานี ระหว่างผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน

ระดับการศึกษา	ผู้นำศาสนาเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ			รวม
	จัดการกับข้าราชการไม่ดี/ คนผิด / ปฏิบัติต่อมุสลิมอย่างยุติธรรม	ร่วมมือกันพัฒนา/ พัฒนาการศึกษ และเศรษฐกิจ	ให้คนในพื้นที่ดูแลกันเอง / ย้ายทหารออก	
	คน (%)	คน (%)	คน (%)	
ต่ำ	20 (51.3)	7 (17.9)	12 (30.8)	39 (100.0)
สูง	16 (26.2)	18 (29.5)	27 (44.3)	61 (100.0)
รวม	36 (36.0)	25 (25.0)	39 (39.0)	100 (100.0)

$$\chi^2 = 6.530, df = 2, p = .038$$

3. ผลการศึกษาในส่วนของความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ ในขณะนั้น จากข้อมูลเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มในปี 2548 จำนวนรวม 245 คน ด้วยข้อคำถามใน 4 ประเด็น ผลโดยสรุปมีดังนี้ คือ

- 1) ไม่ว่าชาวพุทธหรือมุสลิมเห็นว่า สถานการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีผลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยร้อยละ 53.8 ของผู้ตอบในอำเภอสุโขทัย-ลก ร้อยละ 70.0 ของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี และร้อยละ 34.6 ของทหาร รายงานว่าได้รับผลกระทบในระดับมาก โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตอบมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงคือ ทำให้มีความเครียด หวาดกลัว การดำเนินชีวิตไม่เป็นที่สุข และถัดมาคือ มีผลเสียต่อเศรษฐกิจของผู้ตอบ ได้แก่ การทำมาหากิน และการค้าขายยากลำบากขึ้นมาก
- 2) สำหรับการประเมินตนเองถึงระดับความหวาดกลัวภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ร้อยละ 89.0 ของผู้นำศาสนาอิสลาม ร้อยละ 78.5 ของผู้ตอบในอำเภอสุโขทัย-ลก และร้อยละ 30.8 ของทหาร ในกลุ่มตัวอย่าง รายงานว่ากลัวถึงกลัวมาก โดยจำนวนเกือบร้อยละ 20 ของผู้ตอบในอำเภอสุโขทัย-ลก ประเมินความหวาดกลัวภัยจากเหตุการณ์ว่ากลัวมากจนอยากย้ายไปอยู่ที่อื่น
- 3) การคาดการณ์สถานการณ์ฯ ในอนาคต ผู้ตอบทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่าง ส่วนมาก (คือ ร้อยละ 50.0 ของผู้นำศาสนาอิสลาม ร้อยละ 30.8 ของทหาร และร้อยละ 30.1 ของผู้ตอบในอำเภอสุโขทัย-ลก) คาดการณ์ว่าเหตุการณ์ความไม่สงบ จะยืดเยื้อไปอีกนาน คือนานมากกว่า 10 ปี (ตารางที่ 17, 18, 19 และ 20)

ตารางที่ 17 เปรียบเทียบการประเมินผลของสถานการณ์ความไม่สงบฯ ที่มีต่อชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม

ผลต่อชีวิตประจำวัน	คนในอ.สุโขทัย-ลก จ.นราธิวาส		ทหารใน 3 จังหวัด		ผู้นำศาสนา จ.ปัตตานี	
	คน	(%)	คน	(%)	คน	(%)
	1. ไม่มีผลกระทบเลย	2	(2.2)	13	(25.0)	4
2. มีผลเล็กน้อย	10	(11.8)	6	(11.5)	3	(3.0)
3. มีผลพอสมควร	31	(32.3)	15	(28.8)	17	(17.0)
4. มีผลมาก	50	(53.8)	18	(34.6)	76	(76.0)
รวม	93	(100.0)	52	(100.0)	100	(100.0)

ตารางที่ 18 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ของคำตอบ ด้านเหตุผลของการได้รับผลของสถานการณ์ความไม่สงบฯ ที่มีต่อชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม

ได้รับหรือไม่เพียงไร เพราะ	คนใน อ.สุโขทัย-ลก จ.นราธิวาส	ทหารใน 3 จังหวัด	ผู้นำ ศาสนา จ.ปัตตานี
1. รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	36.6	26.9	16.0
2. กระทบเศรษฐกิจ / การทำมาหากิน / การค้าขาย / ไม่มีลูกค้า	18.3	5.8	10.0
3. หวาดกลัว / ระแวง / เครียด / การดำเนินชีวิตไม่ปกติสุข	17.2	15.4	21.0
4. เสียเวลาที่จุดตรวจ / ไม่สะดวกเวลาเดินทาง หรือรับระบบคลื่นสื่อสาร	16.1	11.5	7.0
5. จับคนร้ายไม่ได้	1.1	-	1.0
6. เสียภาพพจน์มุสลิม / ถูกกล่าวว่ามีมุสลิมไม่ดี	-	-	3.0
7. ไม่เดือดร้อน / ไม่เกี่ยว / ไม่มีประโยชน์ ที่จะกลัว / เป็นหน้าที่ไม่กลัว	2.2	13.5	4.0
8. ไม่รู้ / ไม่ตอบ	8.6	26.9	38.0
รวม	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 19 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ของคำตอบด้านระดับความหวาดกลัวภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ในปัจจุบัน ของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม

ภัยจากเหตุการณ์ฯ	คนในอ.สุโขทัย-โก-ลก จ.นครราชสีมา	ทหารใน 3 จังหวัด	ผู้นำศาสนา จ.ปัตตานี
1. ไม่กลัว	2.2	26.9	2.0
2. เฉย ๆ	19.4	42.3	9.0
3. กลัว	59.1	23.1	82.0
4. กลัวมาก / อยากย้ายไปอยู่ที่อื่น	19.4	7.7	7.0
รวม	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 20 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ของคำตอบของการคาดการณ์ความยืดหยุ่นเพียงใดของเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม

ความยืดหยุ่นเพียงใด	คนใน อ.สุโขทัย-โก-ลก จ.นครราชสีมา	ทหารใน 3 จังหวัด	ผู้นำศาสนา จ.ปัตตานี
1. นาน / มากกว่า 10 ปี / ตลอดไป	30.1	30.8	50.0
2. จับใจหรือคนผิดได้ / รู้ตัวผู้บงการ / คนชั่วตายไป	8.6	9.6	3.0
3. ชาวบ้านร่วมมือกับทหาร / แก้ปัญหาได้ ถูกจุด / รัฐมีความสามารถ / รัฐจริงใจ	9.7	28.8	8.0
4. มีมาตรการที่เด็ดขาด / จับจริง / ไม่ปล่อย	5.4	9.6	-
5. โจรชนะได้ 3 จังหวัด / แบ่งแยกดินแดนได้สำเร็จ	1.1	9.6	-
6. ทหารออกจากพื้นที่	3.2	-	2.0
7. เปลี่ยนรัฐบาล / นายก ลาออก	5.4	1.9	1.0
8. ไม่นาน / ไม่ยืดเยื้อ / 1 - 3 ปี	8.6	3.8	3.0
9. ไม่รู้ / ไม่ตอบ	28.0	3.5	33.0
รวม	100.0	100.0	100.0

ประเด็นสุดท้ายของเรื่องความรู้สึกต่อเหตุการณ์ไม่สงบ คือ การประเมินตนเองถึงระดับความสุขในชีวิตโดยทั่วไป ทั้งกรณีก่อนและกรณีหลังเหตุการณ์ความไม่สงบ พบว่า ผู้ตอบเกือบทุกคนประเมินความสุขในชีวิตของตนในขณะนั้น ว่าได้ลดลงจากเดิม อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในระยะหลัง (หลัง 4 มกราคม 2547) โดยกรณีก่อนหน้าเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้ตอบส่วนใหญ่ประเมินตัวเองด้านความสุขในชีวิตโดยทั่วไปอยู่ในระดับมีความสุขปานกลางถึงมีความสุขมาก แต่เหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รายงานว่าปัจจุบันรู้สึกมีความสุขในชีวิตอยู่ในระดับมีความสุขเล็กน้อยถึงไม่มีความสุขเลย เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความสุขในชีวิตระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ฯ แต่ละกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความสุขที่ใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มที่ปฏิบัติหน้าที่ในอำเภอสุโขทัย-ลก มีค่าเฉลี่ยความสุขก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ สูงกว่าอีก 2 กลุ่ม เล็กน้อย และกลุ่มทหาร มีค่าเฉลี่ยความสุขหลังเหตุการณ์ความไม่สงบ สูงกว่าอีก 2 กลุ่ม เล็กน้อย เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความสุขในชีวิตระหว่างผู้ตอบที่นับถือศาสนาอิสลามกับที่นับถือศาสนาพุทธ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เฉพาะความสุขในชีวิตก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ ในกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่ทำงานในอำเภอสุโขทัย-ลก ก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มตัวอย่างพุทธมีความสุขในชีวิตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างมุสลิม แต่สำหรับกลุ่มทหารก่อนเหตุการณ์ความไม่สงบ ทหารมุสลิมมีความสุขในชีวิตมากกว่าทหารพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความสุขในชีวิตก่อนและหลังเหตุการณ์ความรุนแรง/ไม่สงบ
ของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาต่างกัน

ช่วงเวลา	ศาสนา	ผู้ประกอบอาชีพใน อำเภอสุโขทัย-โก-ลก				ทหารดูแลใน 3 จังหวัด				ผู้นำศาสนา จ.ปัตตานี	
		\bar{X}	s	t	p	\bar{X}	s	t	p	\bar{X}	s
ก่อน เหตุการณ์ฯ	อิสลาม	3.48	.55	-1.716	.089	3.78	.44	2.267	.028		
	พุทธ	3.67	.51			3.35	.53				
	รวม	3.58	.53			3.42	.54			3.43	.756
หลัง เหตุการณ์ฯ ถึงปัจจุบัน	อิสลาม	1.83	.79	.524	.602	1.78	.97	-.971	.336		
	พุทธ	1.75	.82			2.09	.87				
	รวม	1.78	.81			2.04	.88			1.65	.845

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ และให้ความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรง/ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. ในช่วงระยะเวลาห่างกัน 1 ปี (คือ ระหว่างข้อมูลในปี พ.ศ. 2548-2549 ของการศึกษานี้) ผลการศึกษาด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุสำคัญของสถานการณ์ความไม่สงบฯ และข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของผู้ปฏิบัติหน้าที่หลากหลายวิชาชีพในพื้นที่ฯ ไม่ได้แตกต่างกันหรือเปลี่ยนแปลงไปเลย กล่าวคือ ด้านความเชื่อในสาเหตุสำคัญฯ ส่วนใหญ่ (คำตอบมากเป็นอันดับที่หนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง 4 ใน 5 กลุ่ม ยกเว้นกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม) ต่างเชื่อกันว่า เรื่องความต้องการผลประโยชน์ส่วนตัวต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งความต้องการอำนาจ ต้องการเป็นใหญ่ แกร่งแย่งชิงดีชิงเด่น และความโลภของผู้มีอิทธิพล หรือผู้ก่อการฯ เป็นต้นเหตุสำคัญที่สุดของความวุ่นวาย ความไม่สงบในพื้นที่ฯ ที่ยังดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน (2550) ซึ่งความเชื่อในสาเหตุดังกล่าว ผนวกกับความเชื่อในเรื่องความต้องการแบ่งแยกดินแดน และการหลงผิดหรือถูกชักจูงง่ายของผู้ก่อการฯ ถือได้ว่าเป็นการอนุมานสาเหตุ (Causal attribution) ที่

ผู้ตอบได้อนุมานสาเหตุความก้าวร้าวรุนแรงที่เกิดขึ้นไปที่ลักษณะส่วนบุคคล หรือ ปัจจัยภายใน (Dispositional/internal cause) ของผู้กระทำ (Actor) ส่วนการอนุมานสาเหตุไปที่สถานการณ์ หรือปัจจัยภายนอก (Situational/external cause) ของผู้กระทำ ได้แก่ การระบุสาเหตุไปที่ผู้อื่น คือ ภาครัฐ และบุคลากรของรัฐ เช่น รัฐบริหารจัดการไม่ดี มีปัญหาทั้งทางด้านความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ๆ การให้เป็นธรรม การพัฒนาการศึกษา และเศรษฐกิจ เป็นต้น ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ผู้ปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธกับชาวมุสลิมระบุสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความไม่สงบต่างประเด็นกัน กล่าวคือ เฉพาะชาวไทยพุทธใน 3 กลุ่มเท่านั้น (ยกเว้นกลุ่มตำรวจ) ที่อนุมานสาเหตุเป็นไปตามการทำนายของทฤษฎีการอนุมานสาเหตุ (Attribution theory) ของ Heider (1958) ที่กล่าวถึง ผู้สังเกตการณ์ (Observer) หรือ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ๆ จะอนุมานสาเหตุพฤติกรรมที่ให้ผลด้านไม่ดีของผู้อื่น (หรือผู้ก่อความไม่สงบ) ไปที่สาเหตุจากปัจจัยภายในของผู้กระทำ (Dispositional/internal cause) ผลการศึกษาในส่วนนี้ยังสอดคล้องกับเรื่องความผิดพลาดในการอนุมานสาเหตุพื้นฐาน (Fundamental attribution error) ด้วย ซึ่งหมายถึงความผิดพลาดหรือความลำเอียงที่บุคคลมักจะอนุมานสาเหตุการกระทำของผู้อื่นไปที่สาเหตุปัจจัยภายใน โดยมองข้ามสาเหตุปัจจัยภายนอกของผู้กระทำ (Ross, 1977; Ross & Nisbett, 1991) ในทางกลับกัน ตามทฤษฎีการอนุมานสาเหตุ จะทำนายต่อไปว่าถ้า การกระทำที่ให้ผลไม่ดี (ความรุนแรง) นั้น เป็นการกระทำของตนเอง บุคคลก็จะอนุมานสาเหตุไปที่ปัจจัยภายนอก (Situational/external cause) หรือโทษผู้อื่น หรือสถานการณ์ ซึ่งผู้กระทำอาจคิดว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบเต็มที่ เพราะควบคุมปัจจัยภายนอกไม่ได้ การอนุมานสาเหตุในลักษณะที่ปฏิเสธพฤติกรรมที่ให้ผลไม่ดียของตนเองเป็นเรื่องนอกตน ไม่ใช่ลักษณะส่วนตัว หรือนิสัยของตน เช่นนี้เป็นการแสดงถึงความลำเอียง เข้าข้างตนเอง (Self-serving bias) หรือเห็นตัวเองดีกว่าผู้อื่น (Pennington, 2002; Hogg & Vaughan, 2002; Baron & Byrne 2003; Aronson et al., 2004) แต่ถ้าเป็นความลำเอียงเข้าข้างพวกตน/กลุ่มของตน เป็นเรื่องการอนุมานสาเหตุของพฤติกรรม/เหตุการณ์ เกี่ยวข้องกับกลุ่ม (Intergroup attribution) (Hogg, 2006) ซึ่งตรงกับเรื่องการอนุมานสาเหตุเข้าข้างกลุ่มทางสังคมของตน

(Ethnocentric attribution) เช่น กลุ่มเชื้อชาติ วัฒนธรรม หรือพรรคพวก ว่าดีเหนือกว่ากลุ่มอื่น (Tylor&Jaggi,1974; Hewstone&Ward,1985) และที่Hewstone (1989) เรียกว่าเป็นความลำเอียงเข้าข้างกลุ่มทางสังคมหรือชาติพันธุ์ ของตน (Group-serving bias or ethnocentric bias) และตรงกับเรื่องความผิดพลาดในการอนุมานสาเหตุของคนนอกและคนในกลุ่ม (Ultimate attribution error) (Pettigrew, 1979) การศึกษานี้พบลักษณะการอนุมานสาเหตุดังกล่าว โดยที่ชาวพุทธส่วนใหญ่ (ยกเว้นกลุ่มตำรวจ) อนุมานสาเหตุของเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ๆ ไปที่ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ก่อความไม่สงบ แต่ชาวมุสลิม ส่วนใหญ่อนุมานสาเหตุไปที่ปัจจัยภายนอก คือ การบริหารงานของภาครัฐไม่ดีและเป็นปัญหา ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาก่อนหน้าที่ศึกษากับนักศึกษาปริญญาโท ที่ทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในปี 2547 (ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2549)

ส่วนสาเหตุสำคัญอันดับที่สอง ตามความเชื่อของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม (คือ กลุ่มที่ปฏิบัติงานในอำเภอสุโขทัย-ลก กลุ่มตำรวจ และกลุ่มสาธารณสุขและครูในจังหวัดยะลา ยกเว้นกลุ่มทหาร) และเป็นสาเหตุสำคัญอันดับที่หนึ่งตามความเชื่อของกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามฯ คือ เรื่องของการขาดความเข้าใจอันดีต่อกัน ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ซึ่งสะท้อนถึงด้านนโยบาย และการปฏิบัติงานของภาครัฐในการเข้าใจและการเข้าถึงประชาชน ยังไม่ประสบความสำเร็จอันอาจเนื่องจากยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคในด้านการสื่อสาร ภาษา และความเข้าใจในวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่ๆ ได้ แต่สำหรับกลุ่มทหารที่อาจได้รับอิทธิพลอย่างมากจากกระบวนการอบรมขัดเกลาในองค์กร (Organizational socialization) จึงมีความเชื่อกันมากในเรื่องความต้องการแบ่งแยกดินแดนฯ ของผู้ก่อความไม่สงบ ว่าเป็นสาเหตุสำคัญ อันดับที่สองของสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ๆ (ประมาณร้อยละ 20 ของผู้ตอบ) ซึ่งประเด็นนี้ในกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ มีผู้ตอบน้อยมาก และผู้ตอบที่นับถือศาสนาอิสลามแทบจะไม่มีใครตอบประเด็นนี้เลย โดยในกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามมีผู้ตอบเพียง 2 คน (ร้อยละ 2.0) ดังนั้น ประเด็นที่เชื่อกันว่าความวุ่นวายในพื้นที่ๆ มีสาเหตุจากความต้องการแบ่งแยกดินแดนของชาวมุสลิมหัวรุนแรงในพื้นที่ๆ จึงไม่น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญ

ที่สุดของเหตุการณ์ความไม่สงบ และความคิดดังกล่าวไม่ได้เป็นที่ยอมรับหรือเป็นความต้องการของคนไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในพื้นที่ 3 จังหวัดฯ แต่ความเชื่อดังกล่าวของกลุ่มทหารอาจนำไปสู่นโยบาย/วิธีการในการแก้ปัญหาในพื้นที่ในอดีต อย่างที่ไม่ตรงกับสาเหตุสำคัญ ซึ่งอาจยิ่งตอกย้ำซ้ำเติมสัมพันธภาพที่ไม่ดีระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้นได้

สำหรับผลการศึกษาด้านความคิดเห็นและเพื่อการแก้ไขปัญหาความรุนแรง/ไม่สงบในพื้นที่ฯ ข้อเสนอแนะที่มากเป็นอันดับหนึ่งในกลุ่มตัวอย่างเกือบทุกกลุ่ม และเป็นอันดับที่สองในกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามคือ ข้อเสนอที่ให้ภาครัฐกับประชาชนหันหน้าเข้าหากัน หรือให้ทำความเข้าใจต่อกัน ยอมรับและร่วมมือกัน ตลอดจนมีความจริงใจต่อกัน เลิกหวาดระแวงแคลงใจกัน โดยมีผู้นำศาสนาอิสลามบางคน และผู้ตอบอีกหลายคนเสนอแนะ โดยยกเอาพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงแนะนำราชการให้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาด้วยหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ซึ่งอาจจะเป็นการสะท้อนถึงความต้องการให้ภาครัฐเพิ่มความพยายามที่จะเข้าใจ และยอมรับในวิถีชีวิต ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ปรับความไม่เข้าใจที่เคยมีต่อกัน ด้วยการใส่ใจปัญหาใกล้ชิดประชาชน และจริงใจที่จะดำเนินการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง จึงจะได้รับความร่วมมือในการแก้ปัญหาคความไม่สงบฯ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ฯ ได้สำเร็จ ส่วนประเด็นความต้องการให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมกับภาครัฐในการดูแล ปกครอง แก้ปัญหาในพื้นที่ โดยไม่ต้องการให้ส่งคนนอกพื้นที่เข้ามาดำเนินการ เป็นข้อเสนอแนะที่ผู้นำศาสนาอิสลามเสนอมากเป็นอันดับหนึ่ง ผลการศึกษาในส่วนนี้จึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต และคณะ (2549) ที่ศึกษาเรื่องความต้องการที่แท้จริงของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และพบว่า ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่น (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ) นักการเมือง หรือผู้นำทางศาสนา ล้วนมีความต้องการให้ข้าราชการมาจากคนในพื้นที่ เพราะมีความเข้าใจในภาษา ศาสนา วัฒนธรรมและทำงานได้ถูกใจประชาชนมากกว่า สำหรับความต้องการที่ประชาชนต้องการมากที่สุด

คณะผู้วิจัยสรุปว่ามี 4 ด้าน คือ 1) ความต้องการในการมีส่วนร่วม 2) ความต้องการให้มีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม 3) ความต้องการความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน และ 4) ความต้องการให้มีการยอมรับในความเป็นอัตลักษณ์พิเศษของคนในพื้นที่ โดยมีข้อเสนอแนะให้คำนึงถึงความต้องการเหล่านี้ในการกำหนดนโยบายและทำโครงการต่าง ๆ ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาคั้งนี้ในส่วนของการคิดเห็นเสนอแนะ

นอกจากนี้ ผลการศึกษาด้านข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหา ที่เสนอมากเป็นอันดับที่สองในกลุ่มตัวอย่างปี 2548 ทั้ง 2 กลุ่ม (กลุ่มผู้ปฏิบัติงานในอำเภอสุโขทัย-โก-ลก และกลุ่มทหาร) คือ เสนอให้มีความเคร่งครัดจริงจังในการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยให้จับกุมผู้ก่อเหตุรุนแรงมาลงโทษให้ได้ ข้อเสนอดังกล่าวอาจเป็นผลจากสถานการณ์ของเหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงนั้น (ปี 2547-2548) ข่าวสารจากสื่อทำให้ดูเหมือนฝ่ายรัฐไม่สามารถนำผู้ก่อการฯ มาลงโทษได้เลย มีการจับและปล่อยเพราะขาดพยานหลักฐาน ตลอดจนมีความกดดันเคลื่อนไหวของมวลชนชาวบ้านมุสลิม โดยเฉพาะการนำเอาสตรีและเด็กมารวมชุมนุมเป็นแนวกำบังกันเจ้าหน้าที่ไม่ให้เข้าถึงผู้ก่อความไม่สงบ และมีการล้อมโรงพักเพื่อให้ปล่อยผู้ต้องสงสัย เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สุจริตชนในพื้นที่ฯ หวาดกลัวภัยฯ เพราะกลุ่มผู้ก่อการร้ายยังไม่ถูกจับมาลงโทษ ขณะที่กลุ่มผู้ก่อการฯ อาจรู้สึกประสบความสำเร็จจึงได้ใจ และอาจจะทำให้สถานการณ์ความไม่สงบยืดเยื้อและรุนแรงมากยิ่งขึ้น สำหรับข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในปี 2549 กลุ่มข้าราชการทั้ง 2 กลุ่ม (กลุ่มตำรวจ และกลุ่มสาธารณสุข-ครู) เสนอให้พัฒนาระบบการศึกษาที่เป็นปัญหาเฉพาะในพื้นที่ 3 จังหวัด โดยเสนอมากเป็นอันดับที่สอง เพื่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ อาจเป็นเพราะผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ฯ เริ่มเห็นความสำคัญมากขึ้นของการแก้ไขปัญหาให้ตรงจุดเพื่อผลในระยะยาว ด้วยการพัฒนาด้านการศึกษา โดยสถานการณ์ในช่วงปีดังกล่าวอาจจะมีประเด็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ขบวนการผู้ก่อการฯ เป็นกลุ่มใหม่ที่ประกอบด้วยเยาวชน คนหนุ่มที่มีความหลงผิด ถูกชักจูงโดยง่าย ให้เชื่อในคำสอนทางศาสนาและประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ที่ถูกบิดเบือนให้เกลียดชังเป็นศัตรูกับภาครัฐ เจ้าหน้าที่และตัวแทน

ภาครัฐตลอดจนประชาชนที่ไม่ใช่ชาติพันธุ์มลายู ดังนั้น การพัฒนาด้าน การศึกษาจึงเป็นความหวังที่จะใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาคือความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดนี้ โดยอาจจะปลูกฝังด้านปัญญา หรือความคิดที่มีเหตุมีผล กับเยาวชน คนรุ่นใหม่เพื่อเป็น ภูมิป้องกันไม่ให้หลงผิดต่าง ๆ และคล้อยตามไปร่วมมือ สนับสนุนหรือเข้าร่วมกับขบวนการผู้ก่อการร้ายฯ อีกต่อไป

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ในพื้นที่ระหว่างคนไทยพุทธ และมุสลิม ที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ ในแทบทุกกลุ่ม ทุกกรณีเปรียบเทียบนั้น อาจเป็นการสะท้อนและยืนยันให้ เห็นถึงอิทธิพลของการเป็นสมาชิก กลุ่มทางศาสนา (และ/หรือเชื้อชาติ) และการ รับรู้ข่าวสารข้อมูลภายในกลุ่ม ที่มีผลต่อความคิด ความเชื่อ ของบุคคลได้ โดยบาง กรณีอาจมีอิทธิพลมากกว่ากลุ่มอาชีพด้วย เป็นต้นว่าอาจเป็นข้อเท็จจริงในอดีต ที่ว่า คนไทยมุสลิมในพื้นที่ๆ จำนวนมากไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมจาก ภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม เช่น การที่มีความเชื่อ แบบเหมารวมว่าเหมือนกันหมด หรือความเชื่อแบบเหมารวม (Stereotype) ที่มีต่อกัน ความไม่เข้าใจกันในภาษา วัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตตามหลักศาสนาของ แต่ละกลุ่มอย่างลึกซึ้ง ถองแท้ ความเชื่อว่าการกลุ่มของตนดีกว่า เหนือกว่าอีกกลุ่ม หนึ่ง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ลำเอียงต่อสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม (Prejudice) และพฤติกรรมที่เลือกปฏิบัติ มีการแบ่งแยกเข้ากับเรา หรือการ แบ่งแยกก็ดกัน (Discrimination) ซึ่งเป็นพฤติกรรมของการต่อต้านการสมานฉันท์ และแสดงออกถึงการไม่ยอมรับคนนอกกลุ่ม ตลอดจนในอดีตตัวแทนของรัฐบาง คนที่เป็นคนไม่ดีในกรณีต่าง ๆ ซึ่งอาจจะถูกโยกย้าย ให้มาดำรงตำแหน่งใน พื้นที่ๆ และได้เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ตลอดจนใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิด ช่มเหง รังแกประชาชนมุสลิม ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอาจแพร่สะพัด ปากต่อปากในหมู่ประชาชนมุสลิมอย่างต่อเนื่องรุ่นแล้วรุ่นเล่า (วิระยุทธ สุขเจริญ, 2550) ดังนั้น ผู้ตอบขามุสลิมจึงเชื่อในสาเหตุของความไม่สงบในพื้นที่ว่ามาจาก ความไม่ยุติธรรมที่ประชาชนได้รับมากกว่าผู้ตอบชาวพุทธ เมื่อความเชื่อใน สาเหตุสำคัญต่างประเด็นกันบ้าง ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาย ของผู้ตอบ

ชาวมุสลิมและชาวพุทธจึงเน้นต่างประเด็นกันไปเช่นกัน เช่น คนไทยพุทธอาจตระหนักว่าตนเดือดร้อนกับสถานการณ์ความไม่สงบ มากกว่า และทางการก็ไม่สามารถจับกุมผู้ก่อการฯ หรือคุมครองความปลอดภัยของประชาชนได้ ตามที่เป็นข่าวอยู่เสมอ ๆ จึงเสนอแนะให้เคร่งครัดในการจัดการจับกุมคนกระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายให้ได้ เพราะการไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้ ก็จะทำให้กลุ่มผู้กระทำผิดได้รับการเสริมแรงพฤติกรรมก้าวร้าว และกระทำพฤติกรรมรุนแรงก่อความไม่สงบอย่างอีกเหิมมากขึ้นต่อ ๆ ไปอีก แต่ข้อเสนอแนะในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้ตอบมุสลิมในกลุ่มวิชาชีพต่าง ๆ แทบจะไม่ได้กล่าวถึงเลย ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างมุสลิมอาจเห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกจุดคือ ภาครัฐต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ระบบการทำงานที่ให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชนมุสลิม และให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดูแล ปกครอง แก้ปัญหาในพื้นที่มากขึ้น เพราะ เชื่อว่าคนในพื้นที่จะรู้เข้าใจปัญหาและวิธีแก้ไขได้ดีกว่าคนของรัฐจากนอกพื้นที่ฯ หรือต่างศาสนา ที่อาจเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ หรือมาอยู่เพียงชั่วคราว หรือไม่มีสายใยผูกพันและไม่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม ตลอดจนประวัติความเป็นมาของชุมชนนั้น ๆ เป็นต้น ดังนั้น การแก้ปัญหา ที่ผู้ตอบมุสลิมเสนอในเรื่องการให้ความยุติธรรม และให้ใช้คนในพื้นที่ให้มากขึ้นนั้นจึงตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ฯ จากการศึกษาของ อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และคณะ (2549) ด้วย ในประเด็นให้คนในพื้นที่ฯ ได้เข้ามาดูแลกันเองนั้นน่าจะเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล และสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวส่วนมาก หรือประมาณร้อยละ 80.0 เป็นมุสลิม ในขณะที่ข้าราชการ หรือตัวแทนภาครัฐที่ทำงานในพื้นที่ดังกล่าวส่วนมากเป็นชาวพุทธ จึงน่าจะเพิ่มสัดส่วนข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นคนมุสลิมในพื้นที่ฯ ให้มากขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อความเข้าใจและสัมพันธภาพระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ฯ ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ไป ผลการศึกษาในส่วนข้อเสนอแนะ ที่ผู้ตอบมุสลิมและพุทธตอบโดยเน้นต่างประเด็นกันนี้ สอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ของผู้ศึกษาที่ศึกษากับนักศึกษาปริญญาโทฯ ช่วงหลังเหตุการณ์การปะทะกันที่มีสยิดกรีโอชะ

(28 เมษายน 2547) ได้ไม่นาน ซึ่งพบผลในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือนักศึกษา มุสลิมเสนอแนะมากกว่านักศึกษาพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่องการให้ ยุติธรรมทางสังคมแก่ประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดฯ อย่างถ้วนหน้า และในเรื่องการหันหน้าเข้าหากันทำความเข้าใจกันระหว่างรัฐกับประชาชน ส่วน นักศึกษาพุทธเสนอมากกว่านักศึกษามุสลิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเรื่อง การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ในการนำผู้ก่อเหตุมาลงโทษให้ได้ นอกจากนี้ นักศึกษามุสลิมยังให้ข้อเสนอแนะจำนวนมากประเด็นกว่านักศึกษา พุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย (ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2549)

3. ด้านความรู้สึกต่อเหตุการณ์ความไม่สงบฯ ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เฉพาะ 3 กลุ่ม ในปี 2548 (ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานในอำเภอสุโขทัย-ลก กลุ่ม ผู้นำศาสนาอิสลามและกลุ่มทหารฯ) กลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี รู้สึกว่าได้รับผลมาก โดยมากกว่าอีก 2 กลุ่ม กล่าวคือ ผู้นำศาสนา รายงานว่า เหตุการณ์ฯ มีผลต่อชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับมากถึงร้อยละ 76.0 โดยส่วนมาก ให้เหตุผลว่าเกิดความหวาดกลัว / ระแวง / เครียด / การดำเนินชีวิตไม่ปกติสุข และบางคนให้เหตุผลว่าทำให้เสียภาพพจน์มุสลิม / ถูกกล่าวหาว่ามุสลิมไม่ดี ส่วน ระดับความกลัวภัยจากเหตุการณ์ฯ ผู้นำศาสนา จำนวนร้อยละ 82.0 รายงาน ว่าอยู่ในระดับกลัว แต่ไม่ถึงกับกลัวมาก หรืออยากย้ายไปอยู่ที่อื่น ในขณะที่กลุ่ม ผู้ปฏิบัติงานในอำเภอสุโขทัย-ลก เกือบร้อยละ 60 รายงานว่า กลัว และประมาณ ร้อยละ 20 รายงานว่ากลัวในระดับมาก หรืออยากย้ายไปอยู่ที่อื่นเลย สำหรับ ความสุขในชีวิต โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ความไม่สงบ ผู้นำศาสนาฯ มี ค่าเฉลี่ยความสุขต่ำกว่าอีก 2 กลุ่ม นอกจากนี้ผู้นำศาสนาฯ จำนวนครึ่งหนึ่งยัง คาดการณ์ว่าเหตุการณ์ความไม่สงบจะยืดเยื้อยาวนานเกิน 10 ปี หรือจะมีอยู่ ตลอดไป และจำนวนมากถึงร้อยละ 33.0 ไม่ให้คำตอบในเรื่องนี้ ผลการศึกษา ในส่วนความรู้สึกนี้ อาจสะท้อนความจริงว่า ผู้นำศาสนาอิสลามซึ่งก็คือคนไทย มุสลิมรู้สึกเป็นทุกข์จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นมากเช่นกัน สำหรับกลุ่ม ทหารในการศึกษานี้อาจจะไม่ใช่คนที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนฯ นี้ ทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่เป็นคนภาคใต้ในจังหวัดที่ใกล้เคียง และมีภารกิจต้องมา

ปฏิบัติหน้าที่ดูแล 3 จังหวัดชายแดนนี้เสมอๆ และด้วยความสำนึกในหน้าที่และความกล้าหาญ จึงรายงานว่า ไม่กลัว และเฉยๆ กับภัยเหตุการณ์ฯ ถึงประมาณร้อยละ 70 นอกจากนี้ เหตุการณ์ความไม่สงบฯ ยังกระทบมากต่อทหารมุสลิม โดยทำให้ความสุขในชีวิต (ซึ่งเคยสูงกว่าทุกกลุ่ม) ลดลงอย่างมาก อันอาจเนื่องจากในภาวะสถานการณ์ไม่สงบ การปฏิบัติหน้าที่ของทหารมีความเสี่ยงต่อชีวิตสูง และกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบส่วนมากเป็นกลุ่มคนหนุ่ม หรือเยาวชนไทยมุสลิม การปฏิบัติหน้าที่ในระยะหลังๆ จึงอาจมีความลำบากใจและเครียดมากกว่าในอดีต

ปัญหาความรุนแรง ความไม่สงบ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาสำคัญระดับชาติในปัจจุบัน ที่มาจากหลากหลายสาเหตุร่วมกัน เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม (ปิยะ กิจถาวร และ คณะ, 2550) และการเมือง ทั้งในและนอกประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน การแก้ไขปัญหาย ในอดีตของภาครัฐ อาจจะเป็นการแก้ปัญหามาแบบเฉพาะหน้า ไม่มีความต่อเนื่อง แต่เพื่อประโยชน์ทางการเมืองในแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยอาจมิได้มีการวางแผนกำหนดนโยบายในระยะยาว อย่างมองการณ์ไกลถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในรุ่นลูกรุ่นหลานและในอนาคตอันยาวไกล ในขณะที่กลุ่มผู้ปฏิบัติการความรุนแรงในปัจจุบัน ดูเหมือนเป็นขบวนการที่ไม่มีสายใยกับขบวนการรุ่นเก่า เป็นขบวนการของคนหนุ่มที่ถูกอบรมสั่งสอนหล่อหลอมด้านความเชื่อในลักษณะเหมือนนกกลางลมองให้เชื่อว่าตนไม่ใช่คนไทย การปฏิบัติการด้วยความรุนแรง เช่นฆ่าคนต่างชาติพันธุ์ และต่างศาสนา เป็นความถูกต้องและเป็นอุดมการณ์ของกลุ่ม เพราะเชื่อว่ารัฐบาลและข้าราชการไทยมีความตั้งใจพยายามจะทำลาย หรือกลืนอัตลักษณ์มลายูให้หมดสิ้นไปจากดินแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เสมอมา (ปิยะ กิจถาวร และ คณะ, 2550) และยังเชื่อว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งไม่ใช่คนชาติพันธุ์มลายูและไม่ใช่มุสลิม มักจะมือคดกับราษฎรในพื้นที่ฯ คอยสร้างเงื่อนไข เอาเปรียบ ข่มเหง รังแก และปฏิบัติกับพวกมลายูมุสลิมอย่างไม่เป็นธรรม ไม่ให้เกียรติ และไม่ไต่ให้อิสระอย่างเต็มที่ในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติตามหลักศาสนาด้วยความเชื่อ

ดังกล่าวของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ เขาจึงกล้าปฏิบัติการอย่างโหดเหี้ยมและไม่รู้สึกสำนึกผิดหรือเกรงกลัวอาญาแผ่นดิน ปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงถือว่าเป็นปัญหาเรื้อรัง ที่ยากต่อการแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาพเดิมที่สงบสุข คนไทยในพื้นที่ๆ จำนวนมาก (ส่วนมากคือคนไทยพุทธ) ที่กลัวภัยหรือถูกข่มขู่จากกลุ่มผู้ก่อการฯ แต่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี หรือพอจะมีช่องทางโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ได้อพยพหนีภัย ย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษที่สืบทอดมาหลายรุ่นออกไปอยู่จังหวัดอื่นที่สงบกว่าเพิ่มขึ้น แม้หน่วยงานด้านความมั่นคงของรัฐ จะได้ศึกษาและรับรู้ถึงสาเหตุในรายละเอียด รู้กลุ่มขบวนการและอาจจะรู้ตัวบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหา แต่ก็ยังไม่สามารถหยุดยั้งเหตุการณ์ความรุนแรง หรือสามารถจับผู้บงการหรือผู้อยู่เบื้องหลังคนสำคัญมาลงโทษได้ และยังไม่สามารถป้องกันความรุนแรงในพื้นที่ๆ ได้สำเร็จ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสลับซับซ้อน ความลึกซึ้ง และอ่อนไหว ของปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ถึงกระนั้น ผู้ศึกษามองปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็น ปัญหาที่น่าจะสามารถแก้ไขให้ความสงบสุขกลับคืนสู่ภูมิภาคนี้ได้ ถ้ารัฐจะยอมรับเข้าใจสาเหตุของปัญหาและร่วมกันวางแผนอย่างรอบคอบและแก้ไขให้ตรงจุด ด้วยความจริงใจและอย่างต่อเนื่อง แม้จะต้องใช้เวลานานนับปีก็ตาม เพราะปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไม่ค่อยได้รับความสนใจในสังคมไทย คือเรื่องของคนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ (Minority and majority groups) ในสังคม เรื่องการรับรู้และความต้องการด้านความยุติธรรมในสังคมของคนกลุ่มน้อยในประเทศ เรื่องของความลำเอียงเข้าข้างกลุ่มของตนทั้งในความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ เรื่องของความเชื่อแบบเหมามาว่าเหมือนกันหมด หรือการเหมารวม (Stereotype) ทัศนคติหรือความรู้สึกที่ลำเอียงต่อกลุ่มคน (Prejudice) และพฤติกรรมด้านการแบ่งแยกกีดกัน (Discrimination) ตลอดจนเรื่องของอิทธิพลของความเชื่อและปทัสฐานของกลุ่ม ที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งในที่นี้คือความรุนแรงที่มีต่อกลุ่มคนฝ่ายตรงกันข้าม ในทางสังคมวิทยา ยุคสมัยปัจจุบันเป็นยุคของข่าวสารข้อมูล (Hensline, 2006)

และเป็นยุคสมัยแห่งความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ (Social plurality, multi-culturalism และ multi-identities) ซึ่งหลังมีปฏิญาณสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ในปี ค.ศ. 1948) การศึกษาทุกระดับได้ขยายไปสู่ประชาชนในวงกว้างขึ้น ชนกลุ่มน้อยในสังคม ได้มีสิทธิมีเสียงมากขึ้น และมีการต่อสู้เพื่อคนกลุ่มน้อย ในขณะที่เดียวกันก็มีความเฟื่องฟูของเทคโนโลยีและการสื่อสาร (ธีระยุทธ บุญมี, 2546) ดังนั้น ต่างชาติจึงสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อสาธารณะ (วีระยุทธ สุขเจริญ, 2550) และอาจเข้ามากดดันภาครัฐในการดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศ นักทฤษฎีสำนึกความขัดแย้ง (Conflict theorist) มองว่าในสังคมมีความต้องการข้อเรียกร้องและการกระทำที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกัน ดังนั้น ความรุนแรงจึงถูกเลือกใช้เป็นเครื่องมือที่จะทำให้เป้าหมายของกลุ่มของตนบรรลุผล สำหรับสาเหตุของความรุนแรงทางการเมือง (Political violence) นั้น สืบเนื่องมาจากความไม่พอใจในรัฐ เพราะรับรู้ว่าคุณสมบัติของตนได้รับจากรัฐน้อยกว่ากลุ่มอื่นหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ จึงพัฒนาเรื่องของความไม่พอใจ กลายเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง และนำมาสู่พฤติกรรมความรุนแรงในสังคมได้ (Ruggiero, 2006) ทางจิตวิทยาสังคม ความรุนแรง คือ พฤติกรรมก้าวร้าวประเภทที่อาจประสอถึงชีวิตของบุคคลอื่น และอธิบายที่มาหรือสาเหตุได้จากหลายทาง ได้แก่ จากการเรียนรู้หรือการได้รับอิทธิพลจากผู้อื่นในสังคม (Social influence) ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเลียนแบบผู้อื่น การได้รับการเสริมแรง เป็นต้น ตามการอธิบายของแนวคิดทฤษฎีด้านการเรียนรู้ (Learning theoretical approach) หรืออาจมาจากทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (หรือสถานการณ์) ร่วมกัน ตามการอธิบายของแนวคิดทฤษฎีด้านการรู้คิด (Cognitive theoretical approach) เรื่องความก้าวร้าวรุนแรงเป็นพฤติกรรมทางสังคมด้านไม่พึงปรารถนา ซึ่งเป็นความสนใจของนักจิตวิทยาสังคมที่ทำการศึกษาเพื่อให้เข้าใจในสาเหตุต่างๆ และหาวิธีป้องกันและแก้ไขมาจนถึงทุกวันนี้ (Feldman, 1985; Myers, 2005; ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2546) ดังนั้นศาสตร์ด้านสังคมช่วยทำให้เข้าใจที่มาของปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

ประเด็นข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาความไม่สงบฯ ที่สืบเนื่องมาจากประเด็นความเชื่อในสาเหตุสำคัญของสถานการณ์ความไม่สงบฯ จากผลการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งสรุปจากความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่หลากหลายอาชีพ จำนวน 433 คน จากกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม สามารถสรุปประเด็นสำคัญของข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ได้ 5 ประเด็น ดังนี้คือ

1. ควรสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างภาครัฐกับประชาชนหรือการหันหน้าเข้าหากันของทั้ง 2 ฝ่าย (ข้อเสนอนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อในสาเหตุสำคัญของความไม่สงบฯ ว่ามาจากความไม่เข้าใจกัน โดยภาครัฐและคนของรัฐไม่เข้าใจในภาษา ศาสนา วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ตลอดจนความจำเป็นและความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ฯ และประชาชนก็ไม่เข้าใจเจตนา และการดำเนินงานต่าง ๆ ของภาครัฐ)

2. การใช้กระบวนการยุติธรรม จับคนกระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย ถ้ามีหลักฐานว่าผิดจริงก็ต้องดำเนินคดีตามกฎหมายให้เห็นเป็นตัวอย่าง เพื่อลดจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงลง

3. ควรพัฒนาด้านการศึกษาให้ทั่วถึง ระบบการศึกษาในพื้นที่ฯ ควรต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อสนับสนุนให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสายสามัญที่มีคุณภาพมากขึ้นอย่างทั่วถึง และมีความเชื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง มีเหตุมีผล ไม่ถูกชักจูงให้หลงผิดโดยง่ายและไปร่วมมือกับขบวนการผู้ก่อความไม่สงบ (เนื่องจากระบบการศึกษาในอดีตไม่มีคุณภาพ ภาครัฐปล่อยปละละเลย ไม่เข้าไปควบคุมด้านคุณภาพ บริการไม่ทั่วถึง และไม่ทัดเทียมกัน ตลอดจนไม่สนใจให้เข้าเรียน ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่ฯ จึงมีระดับการศึกษาต่ำ ไม่สนใจที่จะเรียนในสายสามัญ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ และไม่มีงานทำเป็นจำนวนมาก)

4. การใช้คนในพื้นที่ฯ ให้มากขึ้น หรือการให้คนในพื้นที่ฯ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของภาครัฐมากขึ้น ตลอดจนทำงานเป็นตัวแทนรัฐปกครอง ดูแล แก้ไข ปัญหาคนในพื้นที่ (เนื่องจากคนเหล่านี้เติบโตในท้องถิ่นนี้ มีความเข้าใจในภาษา ปัญหาของท้องถิ่น และสามารถสื่อสารทำความเข้าใจ)

เข้าใจได้เป็นอย่างดี น่าจะได้รับการยอมรับและร่วมมือจากประชาชน คนในพื้นที่ได้มากกว่า) ตลอดจนผู้ตอบบางคนปรารถนาให้ทหาร ซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่ถอนกำลังออกจากชุมชน/จังหวัด

5. การให้ความยุติธรรมทุกรูปแบบ (ได้แก่ ความเสมอภาค เป็นธรรม และสงเคราะห์ผู้เดือดร้อน) แก่ประชาชนในพื้นที่ฯ อย่างถ้วนหน้า (เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมุสลิมยังเชื่อในประเด็น การไม่ได้รับความยุติธรรมจากรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ฯ)

สำหรับข้อมูลจากแหล่งอื่นที่ศึกษากับคนในพื้นที่ฯ ในระยะเวลาใกล้เคียงกันกับการศึกษาครั้งนี้ ก็พบผลในลักษณะเดียวกัน มีที่เพิ่มเติมได้แก่ เรื่องการตื่นตัวตระหนักในความเป็นชาติพันธุ์มลายูและกลัวว่าอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์มลายูของคนในพื้นที่ฯ จะถูกรัฐทำลาย จึงต้องการให้คงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มลายู ได้แก่ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต (ปิยะ กิจถาวร และ คณะ, 2550) ตลอดจนมีกระแสความต้องการให้มีการเรียนภาษายาวีในโรงเรียนสายสามัญของรัฐด้วย และความต้องการของกลุ่มผู้นำสตรีใน 3 จังหวัด ที่ต้องการให้สตรีมุสลิมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งด้านการเมืองของรัฐบาลมากขึ้น โดยเฉพาะในการกำหนดนโยบายและการวางแผนต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สตรีมุสลิมมีสถานภาพเป็นข้างเท้าหลัง มักไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับภาครัฐ (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และ คณะ, 2549)

เพื่อชาวไทยทั้งพุทธและมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลับมาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน อย่างที่เคยเป็นมาในอดีต ประมวลจากผลการศึกษาดังกล่าว ที่ได้นำเสนอมาข้างต้น ตลอดจนความรู้ทางวิชาการฯ ผู้ศึกษาเห็นว่าแนวทางต่อไปนี้อาจจะช่วยคลี่คลายและแก้ไขปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ในขณะนี้ (2550) ได้บ้าง ดังนี้คือ

1. ในระยะสั้น ภาครัฐต้องเร่งในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ฯ ให้ยอมรับและมีทัศนคติที่ดีต่อรัฐมากขึ้น เพื่อเป็นพลังให้ความร่วมมือในการหยุดยั้งความรุนแรง โดยในระยะแรกรัฐต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจ จริงจัง และใจกว้าง ในการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ฯ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยวิธีการต่างๆ ดังนี้ คือ

1.1 รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐควรทำความเข้าใจประชาชนในพื้นที่ด้วยการเรียนรู้และยอมรับความเป็นจริง ถึงลักษณะเด่นเฉพาะของคนในพื้นที่ฯ คือ ประชากรส่วนใหญ่ (Majority) ในพื้นที่ฯ (ประมาณร้อยละ 80) เป็นคนไทยที่มีบรรพบุรุษเชื้อสาย (ชาติพันธุ์) มลายู พูดภาษามลายูท้องถิ่น มีภาษาเขียนที่เรียกว่า “ภาษายาวี” (ซึ่งใช้ตัวอักษรเหมือนภาษาอาหรับ) มีจิตสำนึกและความต้องการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มลายู (ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากเอกลักษณ์ทางภาษา ศาสนา ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตประจำวัน) ตลอดจนมีความเคร่งทางศาสนาและการคล้อยตามกลุ่มในระดับสูง จึงมีความต้องการผลักดันให้สังคมมีจริยธรรมตามหลักศาสนา เช่น การปลอดจากแหล่งอบายมุขต่าง ๆ (ได้แก่ สถานบันเทิงยามราตรี สถานบริการทางเพศ สถานที่เล่นการพนัน สถานที่ขายสุราและสิ่งเสพติด ฯลฯ) ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่ น่าจะเป็นคนดี ไม่ทำผิดศีลธรรมหรือสร้างปัญหาสังคม แต่เมื่อในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในพื้นที่ฯ ไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาไทยเลย เขาเหล่านั้นจึงไม่สนใจ และไม่เห็นความจำเป็นของการเรียนรู้ หรือพูดภาษาไทย แม้เขาเหล่านั้นบางคนอาจจะเขียนภาษาไทยไม่ได้ หรือพูดได้ไม่คล่อง ไม่ชัด หรือไม่อยากพูดก็เป็นเพราะในอดีตบางช่วง บางยุคสมัย รัฐปล่อยปละละเลย ในด้านการศึกษาภาคบังคับ หรือทอดทิ้งพวกเขาให้อยู่กันลำพังติดต่อสื่อสารกันเฉพาะภายในกลุ่มชุมชนมุสลิมมลายู เมื่อไม่ได้เรียนหรือสนใจภาษาไทย เขาเหล่านั้นจึงมักไม่เรียกหรือนับตนเองว่าเป็น “คนไทย” และแบ่งแยกเรียกคนที่นับถือศาสนาอื่น ๆ โดยเฉพาะที่นับถือศาสนาพุทธในพื้นที่ฯ ว่าเป็น “คนไทย” แทน แต่ความเป็นจริงแล้ว เขาเหล่านั้นล้วนเป็นคนไทยโดยกำเนิด เกิดในผืนแผ่นดินไทย จึงมีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมคนไทยคนอื่น ๆ

ซึ่งทางราชการไทยมีหน้าที่ต้องสื่อสารติดต่อให้ความรู้ที่จำเป็น ให้บริการด้านต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ดูแลชีวิตความเป็นอยู่และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาเหล่านั้น ด้วยมาตรฐานเดียวกันให้ทัดเทียมคนไทยในภูมิภาคอื่น ๆ สำหรับในทางเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่เหล่านี้ไม่ได้มีฐานะที่ร่ำรวย รัฐควรให้ความช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ ในทางการเมืองคนไทยทุกคนอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเดียวกัน รัฐจึงควรให้การเรียนรู้ถึงกฎหมาย บทบัญญัติ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่พลเมืองไทยควรรู้ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกันกับประชาชนคนไทยในพื้นที่อื่น ๆ ด้วย ดังนั้น รัฐต้องทำความเข้าใจกับประชาชน ถึงความเป็นคนไทย (เต็มขั้น) ของเขา ซึ่งมีทั้งสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศไทยเท่าเทียมกับคนไทยคนอื่น ๆ

1.2 หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ในการสรรหา คัดเลือกบุคคลเข้าทำงานเป็นตัวแทนภาครัฐ (ได้แก่ ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของรัฐ) เพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนต่อรัฐหรือสร้างความเข้าใจ และสัมพันธภาพที่ดีต่อรัฐอย่างได้ผลดี ควรพิจารณารับคนในพื้นที่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยมุสลิมที่มีคุณสมบัติเหมาะสมพอปฏิบัติงานได้ และจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำงานแก่บุคลากรใหม่ทุกคน ให้มีทัศนคติที่ดีเพื่อต่องาน และต่อบริการประชาชนและเรียนรู้พฤติกรรมการทำงานที่พึงปรารถนา กรณีไม่มีคนในพื้นที่ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม คนนอกพื้นที่ๆ ควรจะต้องเป็นคนที่มีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาพูดมลายูท้องถิ่น (และภาษาเขียนยาวี) ตลอดจนเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีทัศนคติที่ดีต่อคนชาติพันธุ์มลายู

1.3 หน่วยงานของรัฐทุกหน่วย ที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ๆ ควรต้องอบรมเจ้าหน้าที่ๆ ทุกคนให้ตระหนักรู้เสมอ ในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social justice) ทั้ง 3 รูปแบบ คือ การให้ความเป็นธรรม (Equity) ให้ความเสมอภาค (Equality) และการสงเคราะห์ หรือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้มีความจำเป็น หรือเดือดร้อนมากกว่าก่อน (Relative need) (Feldman, 1985) ในการทำงานกับประชาชนในพื้นที่ๆ และปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เพื่อมิให้เรื่องการไม่ได้รับความยุติธรรมทางสังคม ถูกใช้อย่างเป็นสาเหตุสำคัญ

ของการก่อความไม่สงบ / ความรุนแรงอีกต่อไป นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ๆ ที่มีอคติ (Bias) ทั้งจากความเชื่อแบบเหมารวม (Stereotype) ด้านลบ หรือมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกลุ่มคน (Prejudice) ที่เป็นชาติพันธุ์มลายู ควรมีการโยกย้ายออกจากพื้นที่ๆ เพราะจะทำให้การแก้ปัญหาความรุนแรง / ความไม่สงบในพื้นที่ๆ ไม่ประสบความสำเร็จ

1.4 ส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน ด้วยการปฏิบัติงานร่วมกันในลักษณะที่ร่วมมือช่วยกัน หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนในพื้นที่ ควรให้มีบุคลากรทั้งพุทธและมุสลิมทำงานอยู่ในองค์กรเดียวกันโดยดำรงตำแหน่งเดียวกัน (Equal status) ร่วมมือฟังพากันในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน (Interdependence) และทำงานร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน (Intimacy) เพราะเงื่อนไขในการปฏิบัติงานดังกล่าวอาจจะช่วยลดทัศนคติที่ลำเอียงต่อกลุ่มคน (Prejudice) และการแบ่งแยกกีดกัน (Discrimination) ลงได้ (Feldman, 1985, Feldman, 2004, Aronson et. al., 2004) และเมื่องานนั้นประสบความสำเร็จก็จะนำมาซึ่งความรู้สึกที่ดีต่อกัน ยอมรับกันไว้วางใจกันมากขึ้น และไม่ถือเขาถือเราอีกต่อไป นอกจากนี้รัฐควรมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา ฯลฯ) เพราะบุคลากรกลุ่มนี้เป็นผู้ประสานที่ดี รู้จักเข้าใจประชาชนในชุมชนดี เป็นผู้ที่ไม่ใกล้ชิดและได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนในพื้นที่ๆ ความร่วมมือที่รัฐได้รับจากประชาชนในพื้นที่ๆ โดยเฉพาะเรื่องการแก้ไขปัญหา ความไม่สงบ / รุนแรง ส่วนมากเป็นผลงานของผู้นำชุมชนเหล่านี้

2. ในระยะยาว รัฐควรพัฒนาการศึกษาทั้งด้านคุณภาพ ความทั่วถึง และระบบ เพื่อสร้างเด็กและเยาวชนในพื้นที่ๆ รุ่นใหม่ ให้มีความรู้สึกภูมิใจในความเป็นคนไทย และมีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยด้วยกัน ไม่ว่าจะเชื่อชาติใด เกิดการยอมรับในความแตกต่างของกลุ่มคนและอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ความเป็นมิตรและให้เกียรติซึ่งกันและกัน การให้การศึกษาโดยตรง (Direct education) ในชั้นเรียน การตระเตรียมบทเรียน หรือเลือกสรรตำราเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียนอย่างเหมาะสม ก็เป็นวิธีที่ใช้ในการสร้างและ

เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อกลุ่มคนได้ (Feldman,1985) นอกเหนือจากวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ และสร้างทักษะเพื่อการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพ ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การพัฒนาด้านคุณภาพการศึกษา การศึกษายาสายสัมพันธ์ภาคบังคับ ควรมีการเตรียมการอย่างดีและรอบคอบ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรวิชาที่เปิดสอน ตำราเรียน อุปกรณ์การสอนและผู้สอน เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน มีความเข้าใจ ได้คิดวิเคราะห์ ได้ฝึกฝน และสามารถปฏิบัติจริงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการใช้ภาษาไทย สำหรับตำราเรียนวิชาต่าง ๆ ควรพิจารณาเนื้อหาที่จะเป็นตัวอย่างที่ดี สร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดี เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และมีความสุขกับการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และศาสนา ถ้าบทเรียนจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อแบบเหมารวมต่อกลุ่มคน (Stereotype) ก็ควรเป็นความเชื่อด้านที่ดีที่ตรงกับความเป็นจริงของกลุ่มนั้น เพื่อความเข้าใจอันดีและมีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มนั้น (Stratton, et. al., 2006) นอกจากนั้นเนื้อหาตำราเรียนต้องตรงตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน เช่น ตำราเรียนวิชาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ไทย ควรให้เห็นพัฒนาการตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่เริ่มมีศิลาจารึกบันทึกความเป็นมาเป็นมาเป็นลายลักษณ์อักษร ตำราเรียนวิชาสังคมศาสตร์ ควรมีตัวอย่างการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ชนกลุ่มน้อยที่เกิดในประเทศไทย ได้รับอิสรเสรีภาพในการศึกษานับถือศาสนา ประกอบอาชีพ และอยู่อาศัย อย่างไม่แบ่งแยกก็ดกกันมากกว่าประเทศเพื่อนบ้าน และให้การยอมรับว่าทุกคนเป็นคนไทยเท่าเทียมกัน

2.2 การพัฒนาระบบการศึกษา พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะเฉพาะ จึงควรยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ๆ ได้แก่ เรื่องการสอนภาษาอาหรับเป็นภาษาที่สอง ตลอดจนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนของรัฐ ซึ่งควรมีวิชาศาสนาเปรียบเทียบกับก็น่าจะเหมาะสมกับพื้นที่ๆ ดังกล่าว เพราะมีเนื้อหากล่าวถึงศาสนาสำคัญ ๆ ในประเทศไทยและในโลก อาจช่วยให้นักเรียนเข้าใจในหลักความเชื่อของศาสนาอื่นว่า ล้วนสอนให้เป็น

พลเมืองดี มีคุณธรรมทั้งสิ้น และอาจทำให้เกิดการยอมรับในบุคคลที่ต่างความเชื่อทางศาสนาและต่างวัฒนธรรม ว่าเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันได้

2.3 การสนับสนุน ส่งเสริม และจูงใจ ด้านการศึกษาสายสามัญ / อาชีพแก่เยาวชนในพื้นที่ ด้วยการให้ทุนการศึกษาอย่างทั่วถึงแก่ทุกคนที่ต้องการ เนื่องจากการศึกษาจะทำให้เยาวชนมีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความรู้ ความฉลาด มีเหตุมีผล และมีการเตรียมตัวในการประกอบอาชีพ หรือ ดำรงชีวิตเป็นพลเมืองดีในอนาคต มีภูมิคุ้มกันการถูกชักจูงไปในทางที่ผิด สำหรับเยาวชนในพื้นที่ 3 จังหวัดในอดีตค่อนข้างเสียเปรียบในด้านการศึกษาด้วยหลายสาเหตุ ดังนั้น จึงควรจเร่งให้การช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ ด้วยการให้ฟรีด้านการศึกษาภาคบังคับวิชา ตั้งแต่ค่าเล่าเรียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแต่งกาย อาหารกลางวัน และรถรับส่งในการเดินทาง เพื่อจูงใจให้เด็ก เยาวชน เข้าศึกษาในสายสามัญในระดับสูงเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ทุนการศึกษา ควรให้ถึงระดับอุดมศึกษา ในกรณีที่เยาวชนมีคุณสมบัติที่มีความเหมาะสม เรียนในสาขาที่ชุมชนต้องการ และทำสัญญาว่าจะกลับมาทำงานที่บ้านเกิด เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ (หรือข้าราชการ) ให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ๆ หรือ เตรียมตำแหน่งงานในภาคเอกชนไว้ให้กับคนในพื้นที่ๆ ที่มีการศึกษาสายวิชาชีพต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้ ควรให้คนในพื้นที่ๆ ที่เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ ในด้านการศึกษา(สายสามัญ) และอาชีพมาเป็นต้นแบบ (Model) ของเด็กนักเรียน เยาวชน รุ่นต่อๆ ไป ให้มีความใฝ่ศึกษาความรู้ในโลกกว้าง ด้วยการไปพบปะเล่าประสบการณ์ของตนแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

2.4 ควรใช้สื่อต่าง ๆ รวมทั้งบุคลากรของรัฐให้ความรู้ความเข้าใจ ข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อความสัมพันธ์อันดีและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การส่งเสริมรักษาสุขอนามัยแก่ประชาชนในพื้นที่ๆ อย่างใกล้ชิด และสม่ำเสมอเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจในเจตนาที่ดีของภาครัฐ และให้ความร่วมมือกับรัฐมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้สื่อควรเผยแพร่ข่าวสารด้านดีของคนในพื้นที่ๆ ที่ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา ด้านการทำงาน และชีวิตครอบครัว เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนให้สนใจและมี

เป้าหมายชีวิตในการสร้างสรรค์ ไม่ครุ่นคิดแต่ด้านทำลายล้างกันและเห็นคุณค่าของการอยู่ในสังคมที่สงบสุขและยอมรับกัน

3. ภาครัฐควรให้ความสำคัญแก่ผู้นำชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ด้วยการพัฒนาบุคคลเหล่านี้ให้เป็นตัวแทนที่ดีของภาครัฐ และมีความจริงใจที่จะช่วยเหลือภาครัฐ ในการแก้ไขปัญหาความไม่เข้าใจต่อกัน ตลอดจนเป็นผู้นำชักชวนชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งที่สามารถพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจ และสามารถสร้างงานภายในชุมชนได้ รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีกับคนในชุมชน โดยมีความภูมิใจที่ได้อยู่ในผืนแผ่นดินไทย

4. หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงาน ควรกำหนดนโยบายร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างรอบคอบชัดเจนไม่ซ้ำซ้อนกันเป็นลักษณะที่ประสานและร่วมมือกันเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนมากที่สุด โดยให้ประชาชนในพื้นที่ฯ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินการพัฒนาทุกขั้นตอน นอกจากนี้ ควรมีนโยบายยุติความรุนแรงด้วยความไม่รุนแรงต่อกันอีก เป็นต้นว่าควรให้ 1) ผู้นำศาสนาทั้งพุทธและมุสลิม ได้เข้ามาอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนตามหลักศาสนาในประเด็นการใช้ความรุนแรง เช่นฆ่า ทำร้ายผู้บริสุทธิ์เป็นบาปและถูกสังคมประณามไม่ให้การยอมรับ แม้ตายไปกรรมชั่วนั้นจะติดตัวไปด้วย 2) ควรกำหนดหรือตกลงกันว่า จะไม่มีการกระทำรุนแรงหรือการแก้แค้นกันอีกต่อไป และ 3) ไม่ควรรื้อฟื้น อ้างอิง เหตุการณ์ในอดีตครั้งหนึ่งครั้งใดที่เป็นการกระทำที่ผิดพลาด ไม่เหมาะสมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นสาเหตุของการกระทำที่รุนแรงอย่างไม่จบสิ้น ที่สำคัญการดำเนินการต่างๆ ของภาครัฐ ควรให้ตรงตามความต้องการ ความจำเป็นของประชาชนในพื้นที่ฯ ตลอดจนดูแลความเป็นอยู่ และสามารถคุ้มครองความปลอดภัยของสุจริตชนคนไทยในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง การปฏิบัติดังกล่าวของภาครัฐ ย่อมจะส่งผลดีต่อทัศนคติต่อรัฐ ต่อความร่วมมือของประชาชนในการลดปัญหาความรุนแรงทำให้สามารถแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบอย่างได้ผลดีและบังเกิดสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคตอันใกล้

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. (2549). รายงานคณะกรรมการ
อิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) : เอาชนะความรุนแรง
ด้วยพลังสมานฉันท์. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์. (2546). ความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทย
ตามแนวคิดทางจิตวิทยาสังคม. วารสารพัฒนาสังคม. 7 (2), 1-45.
- ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์. (2549). Violence in three southern-border
provinces of Thailand: Attribution and suggestions of
highly educated locals. วารสารพัฒนาสังคม, 8 (1), 105 -120.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). โลก **Modern & Post Modern**. พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.
- ธีระพร อุวรรณโณ. (2529). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อัดสำเนา).
- ธีระพร อุวรรณโณ. (2541). ความเชื่อและค่านิยม ใน จิตวิทยาและสังคมวิทยา
พื้นฐานเพื่อการแนะแนว. เอกสารสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1 – 8 สาขา
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปิยะ กิจถาวร. (2550). รายงานเบื้องต้น เรื่อง ผลกระทบจากสถานการณ์
ความรุนแรงด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการ
อพยพย้ายถิ่นของประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
และแนวทางการแก้ไข. ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วช. :
บูรณาการงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้
จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับ สำนักงาน
สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) วันพุธที่ 14 กุมภาพันธ์ 2550 ณ
โรงแรมมิราเคิลแกรนด์คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ.

ปิยะ กิจถาวร และคณะ. (2550). การเสนอแผนงานบูรณาการ เรื่อง “ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วช. : บูรณาการงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้ จัด โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับ สำนักงาน สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) วันพุธที่ 14 กุมภาพันธ์ 2550 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชัน กรุงเทพฯ.

วีระยุทธ สุขเจริญ. (2550). เข้าใจ เข้าถึง ชุมชนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ชายแดนภาคใต้ ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง วช. : บูรณา การงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้ จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับ สำนักงานสภา ความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) วันพุธที่ 14 กุมภาพันธ์ 2550 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชัน กรุงเทพฯ.

สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (2546). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.

อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต และคณะ. (2549). ความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารสงขลานครินทร์. ฉบับ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 12 (4), 539-559.

Aronson, E., Wilson, T.D., and Akert, R.M. (2004). **Social psychology.** (4rd ed.) New Jersey : Prentice Hall.

Baron, R.A. & Byrne, D. (2003). **Social psychology.** (10rd ed.) New York : Allyn and Bacon.

Baumeister, R. F., & Bushman, B. J. (2007) **Social psychology and human nature.** Singapore : Thomson & Wadsworth.

Feldman, R.S. (1985). **Social psychology : Theories, research and application.** New York: McGraw-Hill.

Feldman. R.S. (2000). **Social psychology.** New York : McGraw-Hill.

- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). **Belief, attitude, intention and behavior : An introduction to theory and research.** Reading M.A : Addison – Wesley.
- Henslin, J. M. (2006). **Sociology. A down – to – earth approach : Core concepts.** Boston MA :Allyn and Bacon.
- Heider, F. (1958). **The psychology of interpersonal relations.** New York : Wiley.
- Hewstone, M., Ward, C. (1985). Ethnocentrism and causal attribution in South East Asia. **Journal of Personality and Social Psychology**, 48, 614-623.
- Hewstone, M. (1989) **Causal attribution: From cognitive processes to cognitive beliefs.** Oxford: Blackwell.
- Hogg, M.A. and Vaughan, M.G. (2002) **Social psychology.** (3rd ed.) London: Prentice Hall.
- Hogg, M. A. (2006) Intergroup relations. In J. Delamater (Ed.). **Handbook of social psychology.** (pp.479-501). Texas : Springer.
- Myers, D. G. (2005). **Social Psychology.** (8th ed.) New York : McGraw-Hill.
- Pennington, D. C. (2002). **Social cognition.** London : Routledge.
- Pettigrew, T.F. (1979). The ultimate attribution error : Extending Allport's cognitive analysis of prejudice. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 5, 461-476.
- Rokeach, M. (1980). Some unsolved issues in theories of beliefs, attitudes and values. In H.E. Howe, Jr. and M. M. Page, (Eds). **Nebraska symposium on motivation, vol. 27 : Attitudes, values, and beliefs,** (pp. 261 – 304). Lincoln : University of Nebraska Press.

- Ross,L.(1977). The intuitive psychologist and his short-comings.
In L. Berkowitz (Ed.), **Advances in experimental social psychology** (Vol.10 ,pp.174-220). New York : Academic Press.
- Ross, L. & Nisbett, R. E. (1991). **The person and the situation : Perspectives of social psychology**. New York : McGraw-Hill.
- Ruggiero, V. (2006). **Understanding political violence : A criminological analysis**. Poland : Open University Press/ McGraw-Hill.
- Sears, D.V., Peplou, L.A. & Taylor, S. E. (1991). **Social psychology**. (7th ed). Englewood Cliffs, N. J. : Prentice – Hall, Inc.
- Stratton, C. C., Canales. V. A., & Miller, N. (2006). Positive Stereotyping : Influence tactic for prejudice reduction ?
Social Influence, 1 (4), 265-287.
- Taylor, D.M.,& Jaggi, V. (1974). “Ethnocentrism and causal attribution In a South India context”. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 5,162-171.